

NUORTEN AIKUISTEN VÄLIINPUTOAMINEN SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUIHIN SOSIAALIALAN TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKÖKULMASTA

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosionomi (AMK)

Kevät 2024

Melek Khorshid

Heidi Kirppu

Sosionomi (AMK)

Tekijä Heidi Kirppu and Melek Khorshid

Työn nimi Nuorten aikuisten väliinpuotoaminen sosiaali- ja terveyspalveluihin sosiaalialan
työntekijöiden näkökulmasta

Ohjaaja Raija Koskinen

Tiivistelmä

vuosi 2024

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia nuorten aikuisten väliinpuotoamista sosiaali- ja terveyspalveluihin sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta. Väliinpuotoamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa tietyt yksilöt tai ryhmät eivät saa tarvitsemaansa sosiaalista tukea tai palveluita riittävästi. Tällaiset henkilöt eivät ole saaneet riittävästi apua sosiaalipalvelujärjestelmästä ja voivat jäädä ilman tarvittavaa tukea elämäntilanteensa parantamiseksi tai ongelmien ratkaisemiseksi. Tarkoituksena oli tuoda ilmi väliinpuotoamisen haasteita tarkastellen ilmiötä sosiaalialan työntekijöiden kokemuksen kautta. Ilmiötä haluttiin tutkia seuraavista näkökulmista: miten väliinpuotoaminen näyttäytyy sosiaalialan työntekijöiden mielestä väliinpuotoajan arjessa sekä miten väliinpuotoaja vaikuttaa muihin asiakkaisiin, työhyvinvoinnin sekä verkostojen välisen yhteistyön kautta. Edellä mainituiden näkökulmien perusteella luotiin aineistonkeruuta varten Webropol-kysely.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä on "Miten nuorten aikuisten väliinpuotoaminen näyttäytyy sosiaali- ja terveyspalveluissa sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta". Tietoperustana opinnäytetyössä toimi aiheeseen liittyvä kirjallisuus, pro gradu -tutkielmat ja tutkimukset sekä lait. Opinnäytetyö toteutettiin tutkimuspainotteisena opinnäytetyönä, tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen tutkimus. Aineisto opinnäytetyöhön kerättiin anonymilla kyselytutkimuksella. Kysely tehtiin Webropol-kyselyalustalla. Webropol-kysely jaettiin sellaisissa sosiaalisen median ryhmässä esimerkiksi Facebookissa, joista tavoitettiin kyselyn kohderyhmä eli sosiaalialan työntekijät

Tutkimuksen tulokset analysoitiin kategoria-analyysillä, ja tutkimuksen tuloksista nousi esiin kahdeksan eri kategoriaa. Tutkimuksen tuloksien perusteella sosiaalialan työntekijöiden mukaan väliinpuotoaminen näyttäytyy sosiaali- ja terveyspalveluissa seuraavien kategorioiden mukaan: pirstaleinen palvelujärjestelmä, hoitovaje, työntekijän ammattitaito, mielenterveys- ja päihdeongelmat, syrjäytyminen, epätoivo, väkivallan uhka sekä henkinen kuormitus.

Vastauksista ilmeni palvelujärjestelmän puutosten olevan suurimpana haasteena väliinpuotoamiselle. Vastauksista nousee ilmi myös, miten palvelujärjestelmän puutosten myötä väliinpuotoajat kokevat hoidon puutetta, epätoivoa omasta tilanteestaan ja syrjäytymisen uhkaa. Työntekijän ammattitaidolla on myös suuri rooli siinä, miten väliinpuotoaja kohdataan. Vastauksista nousee esiin, miten väliinpuotoaminen ei vaikuta vain asiakkaisiin vaan myös sosiaalialan työntekijän henkiseen kuormitukseen.

Avainsanat Eettinen kuormitus, palvelujärjestelmä, sosiaalialan työntekijä, väliinpuotoaminen

Sivut 34 sivua ja liitteitä 4 sivua

Degree Programme in Social Services

Author Heidi Kirppu and Melek Khorshid

Subject Marginalized young adults in social and health services from the perspective of social workers

Supervisors Raija Koskinen

Abstract

Year 2024

The purpose of the thesis was to examine marginalized young adults and their effect in social and healthcare services from the perspective of social workers. The aim was to reveal the challenges of marginalization by examining the effect through the experiences of social workers. The effect was studied from the following perspective: how marginalization appears to show in the everyday life of marginalized young adults, from the perspective of social workers, how does the marginalized young adults affect on other clients, how do they affect the well-being of the social workers and how does the cooperation work between different social and health care services. Based on the above-mentioned perspective, we created a Webropol survey for data collection.

The thesis research question is “How does marginalized young adults affect social and health services from the perspective of social workers?”. Previous literature related to the subject, several master’s thesis’s, research related to the subject and laws relating to social work were used as database for the thesis. Qualitative research was chosen as the research method. The material for the thesis was collected by using an anonymous survey platform called Webropol. The Webropol survey was shared on social media in different Facebook groups where we could reach our targeted group of social workers.

The results of the study were analyzed by using category analysis and eight different categories showed up from the results. Based on the results of the study according to the social workers answers these were the eight categories how marginalization shows up in social and health care services: shattered care system, care deficit, employee’s workmanship, mental health and substance abuse problems, social exclusion, desperation, threat of violence and mental stress.

The responses showed that the greatest challenge for marginalization was perceived to be the deficiencies of the service system. The responses also reveal how marginalized young adults face care deficit, despair at one’s own situation and threats of social exclusion based on the deficiencies of the service system. The professional skills of the employees also play a large role in how the marginalized young adult is encountered. The answers show how the effect of marginalization does not only affect the clients, but also affects the social worker’s mental well-being.

Keywords Ethical stress, marginalization, service system, social worker

Pages 34 pages and appendices 4 pages

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Väliinputoaminen ilmiönä.....	3
2.1	Väliinputoaminen yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolla.....	3
2.1.1	Sosiaalihuoltolaki.....	4
2.1.2	Laki potilaan asemasta ja oikeuksista	5
2.1.3	Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista	5
2.2	Väliinputoamisen ehkäiseminen.....	6
3	Tietoperusta.....	6
3.1	Aikaisemmat tutkimukset.....	7
3.2	Opinnäytetyön käsitteet.....	8
3.2.1	Nuoret aikuiset ja väliinputoaja	9
3.2.2	Aikuissosiaalityö	10
3.2.3	Sosiaalialan työntekijä	10
3.2.4	Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä.....	11
3.2.5	Palvelujärjestelmä.....	12
3.2.6	Syrjäytyminen	12
3.2.7	Eettinen kuormitus	13
4	Opinnäytetyön toteutus.....	13
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	14
4.2	Tutkimusmenetelmät	14
4.2.1	Kirjoitelmamuotoinen aineistonhankintamenetelmä	15
4.2.2	Kategoria-analyysi	15
4.2.3	Opinnäytetyön eettisyys ja kestävyys	16
5	Tutkimustulokset.....	17
5.1	Pirstaleinen palvelujärjestelmä.....	18
5.2	Hoitovaje	20
5.3	Työntekijän ammattitaito	21
5.4	Mielenterveys- ja päihdeongelmat.....	22
5.5	Syrjäytyminen.....	22
5.6	Epätoivo	24
5.7	Väkivallan uhka	25
5.8	Henkinen kuormitus.....	26

6	Johtopäätökset	27
7	Pohdinta	29
	Lähteet.....	32

Kuvat, taulukot ja kaavat

Kuva 1. Webropol-kysely ja saatekirje

Liitteet

- Liite 1. Aineistonhallintasuunnitelma
- Liite 2. Webropol-kysely
- Liite 3. Tietosuojailmoitus

1 Johdanto

Väliinpuutoaminen on ajankohtainen haaste sosiaali- ja terveysalalla. Väliinpuutoamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa tietyt yksilöt tai ryhmät eivät saa tarvitsemaansa sosiaalista tukea tai palveluita riittävästi. Tällaiset henkilöt eivät ole saaneet riittävästi apua sosiaalipalvelujärjestelmästä ja voivat jäädä ilman tarvittavaa tukea elämäntilanteensa parantamiseksi tai ongelmien ratkaisemiseksi. (Oja-Heiniemi, 2016, s. 20) Opinnäytetyön aiheena on nuorten aikuisten väliinpuutoaminen sosiaali- ja terveyspalveluihin sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta.

Mielenkiinto aiheeseen heräsi opintojen edetessä, harjoitteluissa sekä kesätöissä saatujen kokemusten kautta. Kun pohdimme, mikä voisi olla opinnäytetyön aiheena, keskustelimme siitä, mitä haasteita sosiaali- ja terveysalalta löytyy aikuissosiaalityön puolelta. Aihe valikoitui yhteisestä mielenkiinnosta aikuissosiaalityötä kohtaan sekä sosiaalialalla kohtaamiemme väliinpuutoamisilmiöiden kautta. Tarkoituksena on tarkastella, miten väliinpuutoaminen vaikuttaa sosiaalialan palveluissa yksilö-, yhteisö- ja yhteiskunta tasolla.

On tarpeellista tuoda ilmi väliinpuutoamisen haasteet kaikkien tietoisuuteen, jotta tilannetta voi kehittää. Kyselyyn vastanneiden sosiaalialan työntekijöiden vastauksien avulla tavoitteena on tuoda ilmi kokemukset aiheeseen liittyen sekä lisätä omaa tietämystä aiheesta. Työn tarkoituksena on toimia isommille tahoille hyvänä pohjana palveluiden kehittämisessä. Yhteinen tavoitteemme työparina on kirjoittaa laadukas opinnäytetyö, pysyä aikataulussa ja tehdä hyvää yhteistyötä opinnäytetyön edetessä.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä on ”Miten nuorten aikuisten väliinpuutoaminen näyttäytyy sosiaali- ja terveyspalveluissa sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta”. Tutkimuksen päämääränä on tuoda ilmi, mitä haasteita väliinpuutoaminen tuo sosiaali- ja terveyspalveluihin sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta. Ilmiönä väliinpuutoaminen tuntuu hyvin epärealistiselta ja haasteelta, mihin pitää tarttua. Palveluiden parantamiseksi tarvitaan tietoa siitä, miten yhteiskunnan palvelujärjestelmä voi jättää tietyn ryhmän ihmisiä vaille tarpeellista tukea ja miten ennaltaehkäistä väliinpuutoamista. Opinnäytetyössä ei ratkaista haastetta, vaan tuodaan esiin muiden sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden kokemuksia.

Opinnäytetyöhön kerätään aineisto Webropol-kyselyllä ja aineisto pitää sisällään sosiaalialan työntekijöiden kokemuksia siitä, miten nuorten aikuisten väliinpuutoaminen sosiaali- ja terveyspalveluihin vaikuttaa palveluihin sekä työympäristöön. Sosiaalityössä on olennaista

tunnistaa ne riskitekijät, jotka voivat johtaa ihmisten syrjäytymiseen ja kehittää toimintamalleja, jotka auttavat heitä oikea-aikaisesti ja tehokkaasti. Tämä saattaa edellyttää myös uusien sosiaalityön menetelmien kehittämistä tai nykyisten menetelmien parantamista.

2 Väliinputoaminen ilmiönä

Väliinputoaminen voi johtua useista tekijöistä, kuten palvelujärjestelmän puutteista, resurssien rajallisuudesta, monimutkaisesta byrokratiasta, tiedon puutteesta, asiakkaiden vaikeuksista ilmaista tarpeitaan tai palveluntarjoajien tietämättömyydestä asiakkaiden tarpeita kohtaan. Erityisesti sosiaalialalla väliinputoaminen on huolestuttavaa, sillä se voi vaikuttaa eniten haavoittuviin ja heikossa asemassa oleviin ryhmiin, kuten köyhiin, kodittomiin, mielenterveysongelmaisiiin, päihdeongelmaisiiin ja muihin apua tarvitseviin väestönsiiin. (Santa, 2016, s. 41) Ihmisen sairastuessa tai joutuessa esimerkiksi työttömäksi, löytyy terveydenhuollon palveluiden lisäksi muita etuuksia ja palveluita auttamaan asiakasta tilanteessa eteenpäin. Lause ”yhteiskunta pitää huolen omistaan” on monelle tuttu sanonta, mutta väliinputoamistilanteen kohdalla yhteiskunta pettää tämän lupauksen. Väliinputoaja on yksin oman tilanteensa kanssa ilman vertaistukea. Väliinputoaminen ilmiönä alkoi yleistymään 1990-luvulla työttömyyden, nälkä- ja velkaongelmien myötä. (Metteri, 2000, s. 89) Metterin (2000, s. 90) mukaan väliinputoajat voivat kokea tilanteensa alkuperäisen ongelman vuoksi seurausongelmana masennusta ja psyykkistä oireilua. Masennus ja psyykkinen oireilu saatetaan määritellä myöhemmin alkuperäiseksi ongelmaksi ja näissä tilanteissa väliinputoajan todellinen avuntarve sivuutetaan täysin, jolloin palveluntarve ei kohtaa.

2.1 Väliinputoaminen yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolla

Jotta voidaan ymmärtää väliinputoamista kokonaisuutena, on ymmärrettävä miten väliinputoamisen vaikutukset näyttäytyvät yksilö, yhteisö ja yhteiskuntatasolla. Yksilötasolla väliinputoamisen syyt liittyvät usein huono-osaisuuteen, kuten köyhyyteen, kouluttamattomuuteen, työttömyyteen sekä terveyshaittoihin. Väliinputoamisen yhtenä syynä yksilötasolla voidaan pitää moniongelmaisuuutta, joka tarkoittaa ongelmien pitkäaikaista kasaantumista päällekkäin. Moniongelmaisuuuden hoitamista on vaikea aloittaa tai hoidon saaminen on jatkuvaa epäonnistumista. (Lämsä, 2017, s. 55–56)

Yksi esimerkki moniongelmaisuuudesta, joka voi johtaa väliinputoamiseen, on mielenterveyspotilas, jolta löytyy myös kehitysvamma. Potilas voi tilanteessa jäädä ulkopuolelle esimerkiksi kehitysvammahuollosta ja sen tuomista etuuksista, jolloin hänen palvelutarpeensa eivät kohtaa toisiaan, vaan hän jää väliinputoajaksi. (Oja-Heiniemi, 2006, s. 24)

Suomessa on kattava sosiaaliturvajärjestelmä, jonka tarkoituksena on tukea ja auttaa ihmistä esimerkiksi taloudellisesti erilaisilla tukimuodoilla, kuten sairauspäivärahalla, toimeentulo- tai asumistuella. Sosiaaliturvaetuksien periaatteena on kuitenkin se, että työssä käyminen on etuuksien saamiseen verrattavissa kannattavampaa. Tämän vuoksi sosiaaliturvaetuksien saamisessa on tietyt kriteerit ja etuudet ovat toisiaan poissulkevia. Tällainen asetelma saattaa kuitenkin joissain tilanteissa aiheuttaa epäoikeudenmukaisuutta ja ihminen voi joutua väliinputoajaksi, jos hän jää jonkun sosiaaliturvaetuuden ulkopuolelle. (Metteri, 2012, s. 87) Väliinputoamisesta voidaan yksilötasolla päätellä se, että se on hyvin yksilöllistä ja kasauma hyvinvointivajeita päällekkäin (Lämsä, 2017, s. 56).

Yhteisötasolla sosiaalisia suhteita pidetään yhtenä merkittävänä tekijänä, joka voi johtaa väliinputoamiseen. Sosiaaliset suhteet ovat keskeinen osa meidän jokaisen hyvinvointia, oli se sitten sosiaaliset suhteet oman perheen, ystävien, parisuhteen tai jonkun myyn ryhmän kanssa. (YTHS, n.d.) Sosiaalisten suhteiden puuttuminen tai suhteiden muuttuminen voivat johtaa yksinäisyyteen, joka pitkään jatkuessa vaikuttaa ihmisen koko olemukseen (Lämsä, 2017 s. 61). YTHS:n (n.d.) mukaan pitkään jatkunut yksinäisyys voi aiheuttaa noidankehän, joka vaikuttaa kielteisesti ihmisen minäkuvaan, joka taas vaikeuttaa sosiaalisissa tilanteissa olemista. Elämäntapojen, kuten köyhyyden, työttömyyden ja syrjäytymisen kokemukset voivat olla periytyviä elämäntapoja, jotka voivat johtaa väliinputoamiseen (Lämsä, 2017, s. 63). Syrjäytymisen ja väliinputoamisen vaikutuksia käsitellään tarkemmin (luku 3.3.6) ja opinnäytetyön tutkimustuloksissa (luku 5).

Yhteiskuntatasolla väliinputoamista kiihdyttää palvelujärjestelmän puutokset. Voidaan puhua pirstaleisesta palvelujärjestelmästä. Aina palvelut eivät kohtaa asiakkaan palveluntarvetta ja kuten aikaisemmin on perusteltu, näissä tilanteissa asiakas voi jäädä palvelujen väliin tai pudota palvelun piiristä kokonaan. Metteri (2000, s. 91) painottaa, miten palveluiden käyttäjä voi kokea esimerkiksi erikoissairaanhoidon järjestelmän sekalaisena, kun joka vastaanotolla vaihtuvat ihmiset kenen kanssa asioida. Palvelun käyttäjän näkökulmasta nämä kokemukset voivat olla vain irrallisia kohtaamisia ammattilaisten kanssa. Nuorten aikuisten näkökulmasta tarkastellen nämä kaikki väliinputoamiseen johtavat tekijät koskevat nuorten aikuisten kohtaamia eri elämäntilanteita. Väliinputoamisen vaikutuksien ymmärtäminen yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolla auttaa edistämään väliinputoamisen ennaltaehkäisemistä.

2.1.1 Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalialaa koskee sosiaalihuoltolaki, jonka tarkoituksena on sosiaalisen turvallisuuden edistäminen ja ylläpito, eriarvoisuuden vähentäminen ja osallisuuden edistäminen, turvata

tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut, edistää asiakkaan oikeutta hyvään palveluun sekä parantaa yhteistyötä hyvinvointialueiden ja muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden välillä. Sosiaalihuoltolaki on tullut voimaan 1.4.2015.

Sosiaalialalla asiakkaan etu on otettava aina huomioon ja asiakas kohdataan aina yksilönä. Sosiaalihuoltolain § 4 mukaan asiakkaan etua arvioitaessa on otettava huomioon seuraavia tekijöitä, jotka parhaiten turvaavat asiakkaan hyvinvointia. On huomioitava asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvointi sekä minkälaista tukea asiakas tarvitsee, jotta se vastaa hänen tuentarpeitansa. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua päätöksen tekoon hänen omissa asioissaan ja huomioida kielelliset, uskonnolliset ja kulttuuriset taustat. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 1, § 4, § 61)

2.1.2 Laki potilaan asemasta ja oikeuksista

Väliinpuotoaja on sosiaali- ja terveysalan palveluita käyttävä henkilö. Suomen laissa on määritelty laki potilaan asemasta ja oikeuksista. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista astui voimaan 1.3.1993. Laissa potilaalla tarkoitetaan ketä tahansa henkilöä, joka käyttää terveyden- tai sairaanhoitopalveluja tai on niiden kohteena. Lain tarkoituksena on, että jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla on oikeus saada oikeanlaista hoitoa hänen terveydentilaansa nähden sekä potilaalla on oikeus saada laadultaan hyvää terveyden- ja sairaanhoitoa. Potilaan ihmisarvoa on kunnioitettava ja häntä on hoidettava siten, että hänen yksilölliset tarpeensa otetaan huomioon. Jos potilas ei pääse hoitoon, vaan joutuu odottamaan hoitoon pääsyä, on potilaalle ilmoitettava viivytyksen syy ja arvioitu kesto aika. Potilaan terveydentilan mukaan hänet voidaan ohjata odottamaan hoitoon pääsyä, tai löydettävä toinen paikka, jossa potilas saa tarvitsemaansa hoitoa. (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992 § 2, § 3, § 4, § 17)

2.1.3 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta on tullut voimaan 1.1.2001. Laissa määritellään sen tarkoituksena olevan asiakaslähtöisyyden ja asiakassuhteen luottamuksellisuuden edistäminen sekä varmistaminen hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Laki korostaa asiakkaan yksilöllistä kohtelua, kuulemistä ja omaa näkemystä päätöksenteossa. Lakiin on sisällytetty säännökset asiakassuunnitelmasta, palveluiden laadusta sekä asiakastietojen käsittelystä. Asiakkaalle on laadittava palvelu-, hoito-, kuntoutus-, tai muu vastaavanlainen suunnitelma yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa, koska asiakkaalle on annettava mahdollisuus vaikuttaa omien palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Eriytilanteissa, joissa täysi-ikäinen asiakas ei sairauden tai henkisen toimintakyvyn vajavuuden vuoksi pysty osallistumaan päätöksentekoon hänelle suunnatuista palveluista, on yhteistyötä tehtävä asiakkaan laillisen edustajan tai muun läheisen henkilön kanssa. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000 § 1, § 4, § 7, § 8, § 9, § 26, § 30)

2.2 Väliinpuotoamisen ehkäiseminen

Väliinpuotoamisen ehkäisemiseksi sosiaalialalla tapahtuvan yhteistyön on toimittava paremmin ja palvelujärjestelmästä tultava yhtenäisempi. Vuonna 2023 tulleen sosiaali- ja terveystieteiden myötä on haluttu turvata palvelun jatkuvuutta ja palveluiden helpompaa tavoittamista. Asiakkaan tuen näkökulmasta keskeisiä tekijöitä mikrotasolla ovat henkilökohtainen vuorovaikutus ja yhteistyö, aito empatia ja kuuntelu, työskentelyn eettiset periaatteet sekä systemaattinen työskentelyprosessi. Näiden osatekijöiden ollessa optimaalisesti läsnä asiakkaan tuen kontekstissa, asiakkaan avun saamisen todennäköisyys kasvaa ja väliinpuotoamisen riski vähenee. (Lämsä, 2017, s. 67)

Yhteiskuntatasolla väliinpuotoamista voidaan ennaltaehkäistä kehittämällä varhaisen tuen palveluita sekä parantamalla palveluiden saatavuutta. Vahvistamalla ennaltaehkäisevää työtä yhteisöissä ja kouluissa voidaan tunnistaa nuorten tarpeet varhaisessa vaiheessa. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa koulutuksen lisäämistä opettajille ja muulle henkilökunnalle, jotta opittaisiin tunnistamaan mahdollisia riskitekijöitä ja tarjoamaan tukea. Sosiaalipalveluiden on oltava helposti saavutettavissa ja ymmärrettävissä nuorille aikuisille. Digitaaliset alustat voivat olla tehokas tapa tarjota tietoa ja tukea nuorille aikuisille heidän omilla ehdoillaan. Yhteistyö eri toimijoiden, kuten koulujen, terveydenhuollon ja nuorisopalveluiden, välillä on välttämätöntä. Tämä mahdollistaa tiedon jakamisen ja varmistaa, että nuoret aikuiset saavat tarvitsemaansa tukea kaikilta relevantilta taholta. Sosiaalityöntekijät ja muut ammattilaiset voivat toimia siltoina eri palveluiden välillä, jotta kokonaisvaltainen tuki on helposti saavutettavissa. (THL, 2023)

3 Tietoperusta

Opinnäytetyön tietoperusta rakentuu aikaisempaan tutkimustietoon, joka keskittyy nuorten aikuisten väliinpuotoamiseen, sosiaalialan työntekijöiden kokemuksiin väliinpuotoamisesta sekä Webropol-verkkokyselyllä saatuun aineistoon. Luotiin kyselypohja, johon muut sosiaalialan työntekijät saivat vastata ja kertoa omia kokemuksiaan väliinpuotoajista. Tässä luvussa

käsitellään aiempia tutkimustuloksia aiheesta ja avataan opinnäytetyötä ympäröiviä käsitteitä ja niiden yhteyttä opinnäytetyön tutkimuskysymykseen.

3.1 Aikaisemmat tutkimukset

Aiempiä tutkimuksia aiheesta löytyi niukasti. Anna Metterin kirjoitukset ja väitöskirja käsittelevät opinnäytetyöhön liittyviä keskeisiä teemoja, jonka vuoksi Metterin kirjallisuus on vahvasti aiemman tutkimustiedon lähteenä. Muutamista pro gradu -tutkielmista saatiin Metterin teoksien lisäksi pohjaa sille, miten väliinputoamista on aikaisemmin tutkittu. Aiemmista tutkimuksista oli hyötyä myös siinä suhteessa, että lähdeluettelosta löytyi lisää hyödynnettävissä olevaa kirjallisuutta sekä luotettavia lähteitä.

Oja-Heiniemen pro gradu -tutkielmassa (2006) väliinputoamista on tutkittu mielenterveyspotilaan kokemusten perusteella ja aineiston keruussa on haluttu tavoittaa sosiaalityöntekijän kohtaamia väliinputoamistilanteita työssään. Tutkimus oli toteutettu yhteistyössä psykiatrisen sairaalan työntekijöiden kanssa. Oja-Heiniemen tutkimus käsittelee väliinputoamista yhteiskunnallisesta näkökulmasta, ja hän on tuonut siinä esille palvelujärjestelmän ja avohoidon puutteita. Hän on tarkastellut väliinputoamista palvelujärjestelmästä tuomalla esille ajatuksen mielenterveysasiakkaasta vammaispalvelun piirissä. Tutkielmasta nousi esiin, että sosiaalipalveluissa olevat asiakkaat, joilla on esimerkiksi kaksoisdiagnoosi, joka voi tässä kohtaa olla mielenterveyden häiriö ja kehitysvamma, ovat yksi väliinputoamisen uhatta oleva kohderyhmä, joiden tarpeita yhteiskunta ei pysty tavoittamaan. (Oja-Heiniemi, 2006, s. 93–96) Tutkimusasetelma ja tulokset liittyvät opinnäytetyöhön seuraavasti. Oja-Heiniemi on tarkastellut väliinputoamisen kokemuksia sosiaalityöntekijän kokemusten kautta ja tämän opinnäytetyön aineisto käsittelee sosiaalialan työntekijöiden omia kokemuksia väliinputoajista.

Santan pro gradu -tutkielmassa (2016) väliinputoamista on tutkittu sairaiden ja vammaisten henkilöiden kokemusten perusteella. Santa on kerännyt aineistonsa tietoarkistosta saamien kirjoitusten pohjalta. Santa tarkastelee väliinputoamista palvelujärjestelmän puutteena ja kertoo esimerkkejä, millaisissa tilanteissa väliinputoaminen voi tapahtua. Santan mukaan väliinputoamisen syyt ja seuraukset muodostavat syrjäytymiseen johtavan kehän. Hänen mukaansa väliinputoaminen näyttäytyy palvelujärjestelmästä putoamisen myötä myös tilana terveyden ja sairauden sekä hyväosaisuuden ja köyhyyden välillä (Santa, 2016, s. 67).

Metterin (2000, s. 89) mukaan 1990-luvulla väliinputoamisen ongelmat kärjistyivät. Tuolloin Suomessa elettiin synkkiä aikoja laman vuoksi. Väliinputoamisen ilmiötä voidaan tarkastella

pirstaloituneen palvelujärjestelmän kautta. Sosiaali- ja terveystalvueluiden eri organisaatioiden välillä ei tehdä tarpeeksi yhteistyötä ja asiakasta ei kohdata riittävän monipuolisesti, että hänelle löytyisi oikea palvelupolku. Edes yhden asiakkaan tulevaisuudesta vastuussa olevan verkoston puuttuminen verkostokokouksesta, voi olla ratkaiseva tekijä asiakkaan tulevaisuuden palveluja rakentaessa. (Metteri, 2012 ss. 216–218)

Metteri (2012) väitöskirjassaan ”Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö” tarkastelee suomalaisen hyvinvointivaltion sosiaaliturvalupausta ja miten kyseinen lupaus pettää kohtuuttomien tapauksien yhteydessä. Kohtuuttomiksi tilanteiksi kutsutaan esimerkiksi sitä, kun ihminen on oikeutettu johonkin tukeen, mutta ei osaa tai halua hakea sitä. Väitöskirjassa Metteri (2012) kertoo, miten kohtuuttomaan tilanteeseen joutunut henkilö jää vaille hyvinvointivaltion tarjoamaa tukea ja apua.

Lämsä (2017) tuo ilmi pro gradu -tutkielmassaan ilmi erilaisia väliinpuotoamiseen johtavia syitä yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolta. Lämsä on kerännyt aineistonsa pitkäaikaistyöttömien väliinpuotoamisesta palvelujärjestelmässä työllisyyden asiantuntijoiden näkökulmasta. Pro gradussa tuodaan esiin, miten väliinpuotoamisen yhtenä syynä näyttäytyy olevan poissulkeminen. Lämsän tutkielman muista tuloksista voidaan päätellä, että väliinpuotoaminen on monen eri tekijän summa. Lämsän mukaan pohtimalla ilmiöiden syitä ja seurauksia, pystytään jatkossa luomaan parempia palveluita, jotka vastaavat yksilön tarpeisiin.

Tutkimusaineistojen käyttämissä keskeisissä avainsanoissa ja tutkimusten teemoissa on samankaltaisuuksia tämän opinnäytetyön käsitteisiin. Lukiessa pro gradu -tutkielmia tutkimustulokset tukivat yhteistä pohdintaa sekä kummankin omia nostoja siitä, millaisia vaikutuksia väliinpuotoamisella on. Metterin kirjallisuudesta nousi esiin tiettyjä väliinpuotoamiseen johtavia tekijöitä, joita alkuun pohdimme kyseisen ilmiön syyksi ennen opinnäytetyön aloittamista. Metterin kuvaama pirstaleinen palvelujärjestelmä tukee kerättyä aineistoa ja sosiaalialan työntekijöiden kokemuksia.

3.2 Opinnäytetyön käsitteet

Tässä luvussa tarkastellaan opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ja käsitteiden yhteyttä opinnäytetyön tutkimuskysymykseen ”miten nuorten aikuisten väliinpuotoaminen näyttäytyy sosiaali- ja terveystalvueluissa sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta”. Käsitteet auttavat lukijaa ymmärtämään mistä puhutaan ja mitä ollaan opinnäytetyössä tutkimassa. Käsitteiden avulla pystytään rakentamaan kokonaiskuva opinnäytetyöstä ja käsitteiden merkitys toisiinsa syvenee opinnäytetyön edetessä.

Ensimmäinen käsite on nuori aikuinen, koska väliinpuotoajat on rajattu 18–30-vuotiaisiin nuoriin aikuisiin. Seuraava käsite on väliinpuotoaja, joka on opinnäytetyön kannalta oleellisin käsite, koska lähdemme tutkimaan väliinpuotoajien vaikutusta sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta. Väliinpuotoamista tarkastellaan heti opinnäytetyön toisessa kappaleessa, jossa se perustellaan lukijalle ensimmäisen kerran.

Aikuissosiaalityö ja sosiaalialan työntekijä ovat keskeisiä käsitteitä, sillä Webropol-kyselyn avulla haluttiin tavoittaa aikuissosiaalipuolella työskenteleviä sosiaalialan ammattilaisia. Sosiaalialan työntekijä on avattava käsitteenä, koska sosiaaliala on moniammatillinen ala, jonka palvelut kuuluvat kaikille. Sosiaalialan työntekijä on rajattu tarkoittamaan opinnäytetyössä työntekijöitä, joiden ammattinimike on lähi-, sairaan-, tai terveydenhoitaja, sosionomi, toimintaterapeutti, kuntoutuksen ohjaaja tai yhteisöpedagogi.

Palvelujärjestelmä on olennainen käsite puhuttaessa väliinpuotoajista. Palvelujärjestelmän puutteita voidaan pitää yhtenä syynä väliinpuotoamiselle, koska palveluntarve ja palvelu eivät kohtaa toisiaan väliinpuotoajan kohdalla, vaan asiakas voi joutua tilanteeseen, jossa asiakas joutuu kulkeutumaan luukulta luukulle (Metteri, 2012, s. 216). Sosiaalialan ammattilaisena palvelujärjestelmän ymmärtäminen on ammattitaitoista ja tärkeää kohdatessa asiakkaita.

Syrjäytyminen käsitteenä kulkee väliinpuotoamisen rinnalla. Syrjäytyminen nousi tärkeäksi käsitteeksi lukiessa aiempia tutkimuksia väliinpuotoajista ja on yhteydessä siihen, miksi nuoria ei tavoiteta, vaan heistä tulee mahdollisia väliinpuotoajia, jonka vuoksi he tippuvat pois palveluiden piiristä ja yhteiskunnasta. Syrjäytymisen käsitteen kautta väliinpuotoaminen voidaan ymmärtää laajemmin.

Sosiaalialalla kohdataan eettisiä pulmia ja työntekijät kohtaavat työtehtäviä, joissa heillä on suuri eettinen vastuu (Työturvallisuuskeskus, 2021, s. 7). Eettinen kuormitus on tärkeä käsite nostaa esiin, koska se näkyy sosiaalialan työntekijöillä esimerkiksi stressinä ja kuormittuneisuutena. Työntekijä voi esimerkiksi väliinpuotoajaa kohtaa tuntea eettistä kuormitusta, kun ei pysty auttamaan häntä.

3.2.1 Nuoret aikuiset ja väliinpuotoaja

Nuorilla aikuisilla tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä 18–30-vuotiaita väliinpuotoajia. Nuoruus on lapsuuden ja aikuisuuden välimuoto. Opinnäytetyössä käsitellään nuorten aikuisten väliinpuotoamista sosiaali- ja terveysalan palveluihin sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta ja lähdemme kyselytutkimuksellamme tavoittamaan alan työntekijöiden kokemuksia nuorista

palveluiden väliinputoajista. Nuorisolain mukaan nuorilla tarkoitetaan alle 29-vuotiaita. (Nuorisolaki 1285/2016, 3§)

Väliinputoaja on henkilö, jonka tarpeita yhteiskunta ei tavoita. Väliinputoaja ei sopeudu niin sanotusti mihinkään sosiaali- ja terveysalan palveluun, vaan jää niiden väliin (Oja-Heiniemi, 2016, s. 20). Palvelut eivät kohtaa asiakkaan palveluntarpeita, koska väliinputoajalle ei ole juuri sitä palvelua, mitä hän tarvitsee. Opinnäytetyössä rajataan väliinputoajat 18–30-vuotiaisiin. Väliinputoajat ovat jääneet marginaaliin yhteiskunnassa ja kokevat usein huono-osaisuutta ja syrjäytymistä (Lönnerberg, 2012). Väliinputoaminen on huolestuttava ilmiö yhteiskunnassa, koska se vaikuttaa eniten haavoittuviin ja heikossa asemassa oleviin ryhmiin. Köyhät, kodittomat, mielenterveys- ja päihdeongelmia sairastavat sekä muut avuntarpeessa olevat väestöryhmät kärsivät eniten väliinputoamisesta. (Santa, 2016, s. 41)

3.2.2 Aikuissosiaalityö

Aikuissosiaalityöllä tarkoitetaan aikuisten parissa tehtävää sosiaalityötä. Aikuissosiaalityön ikähaarukkaan kuuluvat täysi-ikäiset ihmiset ja työkenttään kuuluu ohjaus, neuvonta, tukeminen ongelmallisissa elämäntilanteissa. Aikuissosiaalityön parissa työskennellään ongelmien, kuten päihteidenkäytön ja työttömyyden kanssa. (Oma Häme, n.d.)

Aikuissosiaalityössä voidaan kohdata myös maahan muuttaneita pakolaisia ja turvapaikan saaneita asiakkaita. Näissä tapauksissa työntekijät tutustuvat asiakkaan lisäksi hänen perheeseensä. Aikuissosiaalityö on tarkoitettu usein marginaalisilla oleville ryhmille ja se on viimesijaista eli asiakkaan viimeinen mahdollisuus saada apua yhteiskunnalta. Sosiaalityön apu aikuiselle asiakkaalle kokonaisvaltaista hyvinvoinnin tukemista. Aikuissosiaalityön keskeisenä lähtökohtana ja päämääränä on asiakkaiden integroiminen yhteiskuntaan. Vaikka aikuissosiaalityöllä ei ole erillistä omistettua lainsäädäntöä, sitä ohjaa monipuolinen joukko erityislakeja, kuten esimerkiksi päihdehuollon, kuntouttavan työtoiminnan tai toimeentulotuen osalta säädetty erillislainsäädäntö. Sosiaalihuoltolaki ohjaa pääosin aikuissosiaalityötä. (Kuusikko työryhmän raportti, 2022, s. 8)

3.2.3 Sosiaalialan työntekijä

Sosiaaliala on moniammatillinen ala ja alan työntekijöiltä voi löytyä yksi tai useampi alalle tarvittava koulutus. Yksi monista aloista sosiaalialalla on sosiaalityöntekijä, jota voi opiskella yliopistossa (Talentia, n.d). Ammattikorkeakoulun puolella sosiaalialalle voi valmistua opiskelemalla geronomiksi, sosionomiksi, sairaanhoitajaksi, terveydenhoitajaksi,

toimintaterapeutiksi tai yhteisöpedagogiksi (Talentia, n.d). Toisen asteen koulutuksen kautta sosiaalialalle voi suuntautua kouluttautumalla lähihoitajaksi ammattikoulussa (Koulutuskuntayhtymä Tavastia, 2024).

Suomen laissa on määritelty kelpoisuusvaatimus sosiaalialalla työskenteleville henkilöille. Lain sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005) mukaan tarkoituksena on edistää sosiaalihuollon asiakkaiden oikeutta laadultaan hyvään hoitoon ja kohteluun ja laki edellyttää sosiaalihuollon ammattilaisella olevan tarvittava koulutus ja perehtyneisyys (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005 § 1)

Suomessa sosiaalialalla työskentely vaatii Valviran (Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston) myöntämän luvan harjoittaa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattia (Valvira, n.d.). Sosiaalialan työntekijöillä tarkoitamme opinnäytetyössämme sosiaalialalla työskenteleviä lähihoitajia, sosionomeja, sairaan- ja terveydenhoitajia, toiminataterapeutteja, yhteisöpedagogeja sekä kuntoutuksen ohjaajia. Haluamme kuulla työntekijöiltä kokemuksia nuorten aikuisten palveluiden väliinputoamisesta, kuten miten väliinputoaminen näkyy asiakkaan arjessa, miten väliinputoajat vaikuttavat heidän työkokemuksiinsa sekä työympäristöön.

3.2.4 Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä

Sosiaalihuollon ammattihenkilöksi voidaan rekisteröidä henkilö, joka on suorittanut soveltuvan korkeakoulututkinnon ja täyttää muut laissa määritellyt pätevyysvaatimukset. Työntekijän ammattitaitoon vaikuttaa näin ollen olennaisesti hänen koulutuksensa ja pätevyytensä. Ammattihenkilölaki korostaa sosiaalihuollon ammattihenkilöiden eettisiä periaatteita. Työntekijän ammattitaitoon liittyy olennaisesti kyky toimia eettisesti ja kunnioittaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta sekä yksityisyyttä. Ammattihenkilön tulee myös noudattaa ammattieettisiä ohjeita, jotka ohjaavat hänen toimintaansa. (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015 § 3, § 4)

Lainsäädäntö kannustaa työntekijöitä jatkuvaan ammatilliseen kehittymiseen. Tämä sisältää muun muassa osallistumisen täydennyskoulutukseen, oman ammatillisen osaamisen ylläpitämisen ja päivittämisen sekä kyvyn soveltaa uusimpia tutkimustuloksia ja käytäntöjä työssään. (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015 § 5)

Ammattihenkilölaki korostaa asiakkaan osallisuutta ja oikeutta tulla kuulluksi omassa hoidossaan. Työntekijän ammattitaitoon kuuluu taito luoda avoin ja luottamuksellinen vuorovaikutussuhde asiakkaan kanssa sekä ottaa huomioon asiakkaan toiveet ja näkökulmat palvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa. Sosiaalihuollon ammattihenkilön lainsäädäntö antaa kehyksen työntekijän ammattitaidolle ja ohjaa hänen toimintaansa kohti asiakaslähtöistä, eettistä ja laadukasta sosiaalihoiltoa. Työntekijän on oltava perillä lainsäädännöstä ja sitouduttava sen noudattamiseen varmistaakseen ammattitaitonsa ja asiakkaidensa hyvinvoinnin. (Raatikainen ym., 2019, s. 21)

3.2.5 Palvelujärjestelmä

Palvelujärjestelmä pitää sisällään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, jotka kuuluvat meille kaikille. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää voidaan kuvailla hyvin pirstaleiseksi. Kuntien väliset palvelujärjestelmä erot voivat olla myös suuria. (Hedman, 2018) Palvelujärjestelmä voi luoda hyvinvointi- ja terveyseroja, jos palvelu ei vastaa henkilön palveluntarvetta. THL (2019) määrittelee, että erityisesti ongelmia palveluiden saamisessa on niillä, jotka ovat jääneet työelämänulkopuolelle, tai ovat matalasti kouluttautuneita. Eriarvoisuutta palvelujärjestelmään luovat palvelun hinta, jolloin huonotuloisempi säästää ja jättää menemättä hoitoon. Palvelujen sijainti vaikuttaa siihen, miten hyvin asiakas pääsee hoitoon. Ihmisillä ei välttämättä ole tarpeeksi laajaa osaamista, tai tietoa, mihin palveluihin on oikeutettu ja joillakin ihmisillä voi olla korkeat ennakkoluulot palveluiden suhteen, eivätkä luota niihin. (THL, 2019)

Opinnäytetyössä nousee esiin pirstaleinen palvelujärjestelmä, joka tarkoittaa yksinkertaisesti ei toimivaa palvelujärjestelmää. Palvelujärjestelmän puutokset ovat yhteydessä vahvasti väliinpuotoamiseen, koska organisaatioiden välistä yhteistyötä juuri ole ja alan ammattilaiset eivät tee yhteistyötä toistensa kanssa. Asiakkaan kokonaistilannetta ei tiedetä riittävän monipuolisesti ja asiakas saattaa joutua itsenäisesti etsimään palveluita ilman tarvittavaa osaamista ja mahdollisuuksia. (Metteri, 2012, s. 216)

3.2.6 Syrjäytyminen

Syrjäytyminen tarkoittaa sitä, kun ihminen putoaa pois palveluiden piiristä ja jää yhteiskunnan ulkopuolelle (THL, 2023). Ihminen jää pois koulutus- ja työmarkkinajärjestelmästä, päihdeongelmat voivat lisääntyä ja ihminen voi jäädä asunnottomaksi. Syrjäytyneellä henkilöllä on myös heikot sosiaaliset suhteet sekä

puutteelliset elämänhallinnan taidot. (Rikosuhripäivystys, 2017) Syrjäytymisen riskit on havaittava tarpeeksi ajoissa, koska pitkällä kaavalla syrjäytyminen aiheuttaa köyhyyttä, huono-osaisuutta ja hyvinvointivajetta elämän eri osa-alueilla. (Aluehallintovirasto, n.d.)

3.2.7 Eettinen kuormitus

Etiikka on oppi, joka tutkii, mikä on oikein ja väärin. Etiikka sana tulee kreikan kielen sanoista *ethikos* sekä *ethos*. Etiikan avulla pyritään ymmärtämään mitä moraalisesti oikein toimiminen tarkoittaa ja millä perusteilla arvioimme tekoja eettisestä näkökulmasta. (Raatikainen ym., 2019, ss. 165–168)

Eettinen kuormitus näkyy stressinä ja kuormittuneisuutena johtuen eettisestä vaikeasta tilanteesta. Usein tämän kaltaisessa vaikeassa tilanteessa ei tiedetä, miten kuuluu toimia tavalla, joka on oikein. Tämänlaisissa tilanteissa kuormitusta voi aiheuttaa moni asia kuten. epä tietoisuus, eri vaihtoehtojen ja niiden seurausten pohdinta tai useiden, ehkä ristiriitaistenkin, vaatimusten välillä päättäminen. (Työturvallisuuskeskus, 2021, s. 6)

Sosiaalialalla kuormitusta aiheuttaa myös se, että työntekijä saattaa tiedostaa mikä olisi oikein asiakasta ajatellen, mutta työntekijä ei pysty toimimaan asiakasta parhaiten auttavalla tavalla. Syitä tälle voi olla esimerkiksi budjetit, resurssit sekä moni muu asia. Omien arvojen sivuuttaminen ja vääräksi koetun toimintamallin valitseminen on suuri stressin aiheuttaja. Sosiaalialalla päätehtävänä on asiakkaiden auttaminen, kohtaaminen ja päätösten tekeminen, joihin liittyy suuri eettinen vastuu. (Työturvallisuuskeskus, 2021, s. 7)

4 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyö toteutetaan tutkimuspainotteisena opinnäytetyönä. Tutkimus on kvalitatiivinen tutkimus eli laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään syventämään ymmärrystä tutkittavasta aiheesta yksilön näkökulmasta. (Juhila, n.d.) Tutkimuskysymys on ”Miten nuorten aikuisten väliinputoaminen näyttäytyy sosiaali- ja terveystaloudissa sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta”. Vastaukset on saatu toteuttamalla Webropol-kysely sosiaalialan työntekijöille. Aineisto kerättiin kirjoitelmamuodossa ja Webropol-kysely jaettiin sosiaalisessa mediassa oleviin ryhmiin, joista se tavoitti sosiaalialan työntekijöitä. Menetelmäksi valikoitui vapaamuotoinen kirjoitusmuoto, koska se antaa vastaajalle vapaat kädet kertoa omista kokemuksistaan tutkimuskysymykseen liittyen.

Opinnäytetyön tarkoituksena on saada vastauksia tutkimuskysymykseen, jonka perusteella luodaan aineisto ja kirjoitetaan opinnäytetyö valmiiksi. Webropol-alusta valikoitui kyselytutkimuksen aineistonkeruun pohjaksi, koska se on Hämeen ammattikorkeakoulun hyväksymä alusta ja HAMKin opettajien suosittama aineistonkeruusivusto, joka täyttää tietoturva- ja tietosuojavaatimukset. Webropolin avulla raportoidaan aineistonkeruun tuloksia. Kyselyyn vastanneiden sosiaalialan työntekijöiden vastauksien avulla tavoitteena on tuoda ilmi alan työntekijöiden kokemuksia aiheeseen liittyen eri osa-alueilta sekä lisätä omaa tietämystä aiheesta.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymys on ”Miten nuorten aikuisten väliinputoaminen näyttäytyy sosiaali- ja terveyspalveluissa sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta” kuten edellisessä kappaleessa mainitaan. Lopulliseen kyselyyn, joka toteutettiin Webropol-alustalla, tuli saatekirje, suostumus tutkimukseen osallistumisesta sekä neljä eri kysymystä. Saatekirjeessä lukee, kuka opinnäytetyötä on tekemässä, opinnäytetyön tutkimuskysymys, väliinputoajan määritelmä ja tekijöiden yhteystiedot. Saatekirje sisältää vielä tietosuojailmoituksen sekä tuo vastaajalle esiin kyselyn olevan täysin anonyymi. Kyselyn kysymykset olivat seuraavat.

Miten väliinputoaminen näkyy mielestäsi 18–30-vuotiaan väliinputoajan arjessa?

Miten 18–30-vuotias väliinpuodonnut asiakas vaikuttaa muihin asiakkaisiin?

Miten 18–30-vuotias väliinputoaja vaikuttaa työympäristöön, työntekijöihin ja työhyvinvointiin työpaikallasi?

Miten verkostojen välinen yhteistyö toimii 18–30-vuotiaan väliinpuodonneen asiakkaan kanssa?

4.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus on tieteellinen tutkimusmenetelmä, jossa pyritään ymmärtämään kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti. Tutkimusmenetelmä perustuu tässä opinnäytetyössä laadulliseen aineistoon ja pyrkii tuottamaan syvällistä tietoa ilman numeerisia mittareita.

(Juhila, n.d.) Laadullinen tutkimus rakentuu opinnäytetyöhön kerätyn aineiston ja aineiston analyysin pohjalta.

Kyseinen tutkimusmenetelmä valittiin, koska menetelmä tuki aihetta sekä työelämän tarpeiden kehittämistä varten. Laadullinen tutkimus on entuudestaan tuttu tutkimusmenetelmä, koska sitä on käytetty aikaisemmissa kouluprojekteissa. Aikaisempi kokemus laadullisen tutkimuksen tekemisestä hyödytti meitä opinnäytetyössä ja auttoi saamaan laadukkaan ja toimivan opinnäytetyön.

4.2.1 Kirjoitelmuotoinen aineistonhankintamenetelmä

Opinnäytetyö toteutettiin kyselytutkimuksena ja aineisto kerättiin kirjoitelmuotoisen aineistonhankintamenetelmän avulla. Opinnäytetyön aineiston keruuta varten toteutettiin kysely Webropol-kyselyalustalla. Webropol valikoitui sen vuoksi, että opinnäytetyötä ohjaava opettaja ja muut opinnäytetyö ryhmän opiskelijat suosittelivat käyttämään kyseistä alustaa Google Formsin kyselylomakkeen sijaan. Webropol on myös Hämeen ammattikorkeakoulun hyväksymä alusta tutkimuksen aineistonhankintaa varten, koska se täyttää tietoturva ja tietosuoja vaatimukset.

Aineisto kerättiin jakamalla Webropol-kysely sellaisissa sosiaalisen median ryhmissä esimerkiksi Facebookissa, joista tavoitettiin kyselyn kohderyhmä eli sosiaalialan työntekijät. Aineistonhankintaa varten tehtiin saatekirje, joka on Webropol-kyselyn yhteydessä. Saatekirjeessä esittäydään ja kerrotaan mille kohderyhmälle kysely on tarkoitettu.

Webropol-kyselypohjan valmistuessa ja aloitimme aineiston keruun seuraavasti. Aineisto jaettiin sosiaalisessa mediassa kahden viikon ajan, jonka jälkeen julkaisut poistettiin ja Webropol-kyselyn linkki suljettiin. Aineiston tarkistaminen ja läpikäyminen aloitettiin tämän jälkeen. Vastaukset kerättiin kirjoitelmuodossa ja kyselyyn saadut vastauksen tallennettiin Wihissä olevalle luottamukselliselle alueelle, jota pääsee käsittelemään opinnäytetyön tekijät sekä opinnäytetyötä ohjaavat opettajat.

4.2.2 Kattegoria-analyysi

Aineiston keruun valmistuttua, aineisto tallennettiin Wihiiin ja se analysointiin kattegoria-analyysillä. Sosiaalialan ammattilaisten kokemukset jaettiin eri kattegorioihin, eli analyysi tehtiin kattegoria-analyysillä. Tutkimusaineisto luettiin useaan kertaan, jotta vastaukset tulivat tutuiksi. Kun tutkimusaineisto oli tuttua, alkoi tutkimuskysymykseen liitettyjen kattegorioiden

etsintä. Kategoria-analyysin tekeminen oli sujuvaa ja luontevaa, sillä kyseistä analyysia on hyödynnetty sosionomikoulutuksen muissa tehtävissä. Menetelmä oli selkeä ja toimiva ja saimme niukasta vastaajamäärästä huolimatta analyysin avulla kasattua toimivan aineiston. Kategoria-analyysissä olennaista on tutustua aineistoon kunnolla ja tämän jälkeen kategorisoidaan vastaukset. Samaan kategoriaan menivät ne vastaukset, joista löytyy yhtenäisyyksiä, tai samoja kokemuksia. Aineisto esikäsiteltiin lopulliseen opinnäytetyöhön järjestelemällä se muotoon, jolla se on helposti löydettävissä tekstistä. Analyysin tulokset on avattu opinnäytetyössä aineiston tutkimustulokset osiossa (luku 5). Johtopäätökset (luku 6) kappaleessa käydään läpi opinnäytetyön keskeiset tutkimustulokset ja lopuksi pohdimme tuloksien arvioimista.

Webropol-kysely oli julki päivinä 27.11.2023–12.12.2023 eli yhteensä 15 päivää. Kysely julkaistiin Facebookissa kolmeen eri ryhmään, joissa on sosiaalialan työntekijöitä ja kysely avattiin ensimmäisen tunnin aikana yli 50 kertaa. Kun huomattiin, että kyselyyn ei ollut tullut vastauksia riittävästi viikkoa myöhemmin, tehtiin uusi päivitys ja nostettiin julkaisua ylös aikajanalla kommentoimalla siihen.

Haasteeksi osoittautui kirjoitelmamuotoinen aineistonkeruumenetelmä. Aineistonkeruumenetelmä ei saavuta yhtä suurta vastaajamäärää, kuin monivalintakysymykset, koska vapaamuotoinen kirjoittaminen voi tuntua vastaajille raskaalta. Kyselyn julkaisuaikankohta saattoi olla haasteellinen, koska joulukuu on kiireinen vuodenaika. Vastaajien niukkaan määrään saattoi vaikuttaa epätietoisuus aihetta kohtaan, rajaus kohderyhmästä sekä ikäluokasta.

4.2.3 Opinnäytetyön eettisyys ja kestävyys

Tutkimukseen liittyy seuraavat tutkimuseettiset kysymykset. Kaikilta tutkimukseen osallistuneilta vastaajilta tarvittiin tietoinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Kyselypohjan avaamisen yhteydessä vastaajalta kysyttiin suostumusta seuraavasti: “Vastaamalla tähän kirjoitelmapyyntöön olet lukenut tietosuojailmoituksen sekä annat suostumuksesi kirjoitelman käytölle edellä mainitulla tavalla”. Kyselyyn vastaaminen oli täysin vapaaehtoista ja vastaajalla oli myös oikeus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta sekä oikeus keskeyttää kyselyyn vastaaminen halutessaan. Ketään ei painostettu vastaamaan ilman heidän omaa suostumustansa. Webropol-kyselyn alkuun oli sisällytetty saatekirje. Koska käytimme Webropol-kyselypohjaa, vastaajien anonymiteetti pysyy turvassa. Säilytämme valmista aineistoa Wihissä olevalla luottamuksellisella alueella, jota pääsee käsittelemään opinnäytetyön tekijät sekä opinnäytetyötä ohjanneet opettajat.

Eettisyys ja kestävyys ovat tärkeä osa opinnäytetyötä, sillä hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Plagiointi eli luvaton lainaaminen tarkoittaa toisten tekemän työn tai tutkimusideoiden käyttämistä ilman lupaa tai viittausta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023) Plagiointi vältetään, kun lähteisiin tutustutaan ja lähteitä kohtaan ollaan lähdekriittisiä sekä merkitsemällä lähteet Hämeen ammattikorkeakoulun Lähdeviiteoppaan APA 7 -tyylin mukaan. Ennen opinnäytetyön julkaisemista työ lähetetään plagioinnin tarkastukseen, jonka jälkeen tehdään tarvittavat korjaukset. Lähteitä kerättiin pääosin HAMK Finnan tarjoamasta kirjallisuudesta, pro-gradututkielmista ja koulun oppimateriaaleista lähteiden luotettavuuden takaamiseksi.

Hyvinvoinnin ylläpitäminen vaatii kestävästä kehitystä, joka ottaa huomioon maapallon resurssien rajallisuuden. Tavoitteena on varmistaa nykyisen elämänlaadun säilyminen samalla huomioiden tulevien sukupolvien tarpeet ja ylläpitäen asuinympäristön elinkelpoisuutta pitkällä aikavälillä. (Kestävä kehitys, n.d) Kestävän kehityksen näkökulmasta opinnäytetyön tekeminen ja aineiston kerääminen on suoritettu kokonaan internetin välityksellä, jolloin pystyttiin säästämään luontoa. Taloudellisen kehityksen näkökulmasta väliinputoamisesta aiheutuvat haasteet, jotka vaikuttavat myös sosiaalialan työntekijöihin, tuottavat valtiolle turhia kuluja, mikä kasvattaa valtion velkaa sekä palveluiden kuormitusta. Yksi syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle arvoilta 1,2 miljoonaa euroa. (Sosiaalivakuutus, 2023)

5 Tutkimustulokset

Tässä luvussa esitellään kyselytutkimuksen tulokset. Webropol-kysely jaettiin kolmeen Facebookissa olevaan ryhmään, joissa oli sosiaalialan työntekijöitä sekä opiskelijoita. Tämän lisäksi kysely jaettiin myös opinnäytetyön tekijöiden omilla somealustoilla. Webropol-kyselyyn vastasi yhteensä kuusi henkilöä. Webropol-kyselyn oli avannut yli 250 henkilöä, mutta vastaajien määrä jäi siihen nähden niukaksi. Kun kysymyksiä oli neljä ja vastaajia kuusi, saimme kokonaismääräksi yhteensä 24 vastausta. Vastauksista ja vastausten perusteella tehdyssä kategoria-analyysissä nousi esiin kahdeksan eri kategoriaa. Kategoriat olivat pirstaleinen palvelujärjestelmä, hoitovaje, työntekijän ammattitaito, mielenterveys- ja päihdeongelmat, syrjäytyminen, epätoivo, väkivallan uhka sekä henkinen kuormitus.

5.1 Pirstaleinen palvelujärjestelmä

Neljään eri kysymykseen vastanneiden sosiaalialan työntekijöiden vastauksista nousi esiin yhdeksän kertaa palvelujärjestelmän puutteet. Palvelujärjestelmän puutteet olivat suurin kategoria vastausten yhteydessä ja se nousi pintaan usean kysymyksen vastauksista. Kolmessa kysymyksessä neljästä vastaus liittyivät pirstaleiseen palvelujärjestelmään ja sen puutteisiin.

Pirstaleinen palvelujärjestelmä nousi kategoriaksi vastauksista seuraavanlaisesti. Kysyttäessä ”miten väliinputoaminen näkyy mielestäsi 18–30-vuotiaan väliinputoajan arjessa?”, kahdesta vastauksesta ilmeni näin:

Palvelut ovat pirstaleisia, hajallaan ja osittain epätasa-arvoisia.

Erinäiset asiointit viranomais- taholla, työelämäohjaaja taidot tai julkisen terveydenhuollon hyödyntäminen.

Ensimmäisenä teemana nousee esiin palveluiden pirstaleisuus, kuinka hajallaan palvelut ovat ja miten ne ovat epätasa-arvoisia. Sosiaalialan ammattilaisten vastausten mukaan palveluille ei ole selkeää jatkuvuutta. Väliinpujonnut 18–30-vuotias nuori aikuinen ei saa tarvitsemaansa apua ja tukea, vaan joutuu tyytymään erinäisiin asiointeihin terveydenhuollon ja viranomaisten kanssa.

Kysyttäessä ”vaikuttaako 18–30-vuotias väliinputoaja työympäristösi, työntekijöihin ja työhyvinvointiin työpaikallasi? Jos vaikuttaa, niin miten?”

Jos palveluita ei löydy asiakkaille, tai heille ei voi sitä antaa, niin asiakasta ei voi auttaa.

Toisena teemana nousee esiin se, miten työntekijä on avuton 18–30-vuotiasta väliinputoajaa kohtaan, jos hänelle ei löydy oikeaa palvelua tai hoitoa. Vastauksen perusteella sosiaalialan ammattilainen kokee, että asiakasta ei voi auttaa vasta, kun oikea palvelu on löytynyt.

Viimeisessä kysymyksessä ”Perustele toimiiko verkostojen välinen yhteistyö 18–30-vuotiaan väliinpujonneen asiakkaan kanssa” pirstaleiseen palvelujärjestelmään viitattiin useasti seuraavasti:

Parhaassa tapauksessa kyllä, mutta huonoimmassa tapauksessa monialaisuus puuttuu kokonaan.

Toimii joidenkin kanssa ja toisten kanssa ei. On tilanteita missä kaikki haluaa pestä kädet asiakkaan tilanteesta.

Sekä että, vaikka oikeaa palvelua ei verkostojen avulla siltikään välttämättä löydy.

Ei toimi. Asiakasta pompotellaan viranomaiselta toiselle. Kukaan ei halua ottaa omaksi asiakkaaksi ja auttaa.

Ei toimi, monella eri taholla on omat käyttöjärjestelmät esim. potilastietojärjestelmissä ja niiden yhteensopimattomuus tekee hoitamisesta hankalampaa.

Ilmiö siitä, että kukaan ei ota väliinpudonnutta asiakasta niin sanotusti omakseen, vaikeuttaa hoitoa, kun se on hajotettua moneen eri paikkaan.

Kolmantena teemana nousee esiin se, miten ristiriitaiset kokemukset sosiaalialan ammattilaisilla on verkostojen kanssa tehtävää yhteistyötä kohtaan. Melkein jokaisesta vastauksesta tulee ilmi yhteistyön toimivan parhaassa tapauksessa, tai sitten se ei toimi ollenkaan. Sosiaalialan ammattilaisten mukaan 18–30-vuotiaan väliinpudonnutta kanssa ei tiedetä, miten pitäisi toimia. Kyseisessä tilanteessa, kun yhteistyö ei toimi, voi käydä kuten Metteri (2012) mainitsee, että asiakas joutuu pahimmassa tapauksessa pomputeltavaksi palvelusta toiseen.

”Miten 18–30-vuotias väliinpudonnut asiakas vaikuttaa muihin asiakkaisiin” oli ainoa kysymys, josta ei löytynyt pirstaleiseen palvelujärjestelmään liittyviä teemoja. Pirstaleista palvelujärjestelmää voidaan pitää niin sanotusti pääkategoriana, johon loput kategoriat liittyvät. Opinnäytetyössä on aikaisemmin viitattu siihen, miten pirstaleinen palvelujärjestelmä on yksi riskitekijä, joka johtaa väliinpudonamiseen. Kyselyyn saatujen vastausten perusteella vastaajat ovat kokeneet useasti palvelujärjestelmän olevan pirstaleinen ja vastauksista löytyy paljon samankaltaisuuksia.

5.2 Hoitovaje

Vastauksien perusteella tehdyssä analyysissä seuraavaksi kategoriaksi syntyi hoitovaje. Hoitovaje nousi kyselyyn vastanneiden sosiaali-alan työntekijöiden vastauksista kolme kertaa. Kysymykseen ”miten verkostojen välinen yhteistyö toimii 18–30-vuotiaan välipudonneen asiakkaan kanssa” vastattiin seuraavasti.

Ei hoitokontaktia, ei yksilöllistä hoitoa, apua vaikea saada.

Hoitovaje kategoriana voisi olla liitettynä pirstaleiseen palvelujärjestelmään. Kuitenkin hoitovajeen tuominen omana kategoriana esiin laajentaa väliinpuotoamisen seurauksia ja syventää seurauksien ymmärtämistä. Hoitovajeella viitataan kokemuksiin, joista käy ilmi, ettei väliinpuotoaja saa oikeaa apua ja palvelua tilanteeseensa.

Ensimmäisenä teemana nouseekin esiin hoitokontaktin sekä yksilöllisen hoidon puute ja se, miten vaikea apua on saada. Vastauksen perusteella asiakasta ei kohdata yksilönä, jolloin hänen tarpeisiinsa ei vastata yksilön vaatimuksien mukaan. Palveluiden kokonaisuutta katsoen asiakkaalle, joka on saapunut palvelun piiriin, kuuluu tietynlainen palvelupolku. Vastannut sosiaali-alan työntekijä kokee, ettei väliinpuotoajalle ei ole löytynyt apua verkostojen kautta, jolloin palvelupolkua ei päästä aloittamaan.

Kysymyksessä ”Miten 18–30-vuotias väliinpudonnut asiakas vaikuttaa muihin asiakkaisiin” hoitovaje nousi esiin seuraavasti.

Hoidon anto viivästyy.

Ajankäyttö voi olla haasteellista, sillä väliinpuotoajan hoitaminen paikassa, johon hän ei välttämättä sovi, voi viedä aikaa sellaisilta henkilöiltä, joille hoitopaikka sopisi.

Toisena teemana on hoidon annon viivästyminen. Hoidon annon viivästyminen kiihtyi esimerkiksi korona-aikana suuresti ja vaje vaikutti tällöin perusterveydenhuollon lisäksi erikoissairaanhoidon sekä kriisiapuun (THL, 2021). Väliinpuotoajalle hoidon annon viivästyksellä voi olla merkitykselliset seuraukset, jotka voivat lisätä esimerkiksi väliinpuotoajan syrjäytymisriskiä. Kolmantena teemana vastauksista ilmeni ajankäytön haasteellisuus asiakkaiden keskuudessa, kun väliinpuotoaja voi viedä hoitoa hyötyvältä asiakkaalta paikan tai aikaa.

5.3 Työntekijän ammattitaito

Kysyttäessä toimiiko verkostojen välinen yhteistyö 18–30- vuotiaan välipudonneen asiakkaan kanssa, yhtenä vastauksena työntekijä kertoo sen riippuvan työntekijästä.

Riippuu työntekijästä. Parhaassa tapauksessa kyllä, mutta huonoimmassa tapauksessa monialaisuus puuttuu kokonaan.

Ammattitaidolla on keskeinen rooli verkostojen välisessä yhteistyössä 18–30-vuotiaiden väliinpudonneiden asiakkaiden kanssa. Kyselyyn vastannut korostaa, että yhteistyön onnistuminen on suurelta osin riippuvainen työntekijästä. Ammattitaidon katsotaan olevan avainasemassa verkostojen välisessä yhteistyössä, etenkin kun työskennellään herkän ryhmän, kuten 18–30-vuotiaiden väliinpudonneiden asiakkaiden, kanssa. "Parhaassa tapauksessa kyllä", todetaan vastauksessa, ja tämä korostaa sitä, että osaava ja ammattitaitoinen työntekijä voi tehdä merkittävän eron yhteistyön toimivuudessa.

Sosiaalihuollon ammattihenkilön lainsäädäntö on keskeinen osa ammatin harjoittamista ja työntekijän ammattitaitoa. Suomessa sosiaalihuollon ammattihenkilöitä koskeva lainsäädäntö perustuu sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annettuun lakiin (817/2015). Tämä laki määrittelee sosiaalihuollon ammattihenkilöiden pätevyysvaatimukset, oikeudet ja velvollisuudet.

Ammattitaidon käsite laajenee kattamaan monipuolisen joukon taitoja, kuten viestintä-, vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja. Laadukas ammattitaito mahdollistaa työntekijälle kyvyn rakentaa luottamusta ja ymmärrystä asiakkaiden kanssa, mikä on elintärkeää verkostojen välisessä yhteistyössä. Lisäksi ammattitaitoinen työntekijä pystyy sopeutumaan erilaisiin tilanteisiin ja vastaamaan asiakkaiden monimuotoisiin tarpeisiin. (Raatikainen ym., 2019, ss. 20–21)

Toisaalta "huonoimmassa tapauksessa monialaisuus puuttuu kokonaan", viittaa siihen, että ammattitaitoisen työntekijän puuttuessa yhteistyö voi ontua. Monialaisuus, kyky työskennellä eri alojen ammattilaisten kanssa ja integroida eri näkökulmat, on kriittinen tekijä 18–30-vuotiaiden väliinpudonneiden asiakkaiden tukemisessa. Työntekijän ammattitaidottomuus voi johtaa siihen, että monialaista näkökulmaa ei oteta huomioon, mikä voi heikentää yhteistyön kokonaisvaltaista tehokkuutta.

5.4 Mielensterveys- ja päihdeongelmat

Mielensterveysongelmien syntyminen tai niistä kärsiminen voi olla tyypillistä väliinpuotoajalle. Epävarmuus omasta tulevaisuudesta kuluttaa ihmisen toimintakykyä, joka voi johtaa masennukseen ja muuhun psyykkiseen oireiluun (Metteri, 2000, s. 90). Mielensterveyden järkkyyessä on tärkeää tunnistaa häiriö ja saada siihen sopivaa hoitoa. Vakavimmillaan mielensterveyden häiriöt voivat aiheuttaa yksilölle elämänlaadun ja toimintakyvyn heikkenemistä. (THL, 2023.)

”Miten väliinpuotoaminen näkyy mielestäsi 18–30-vuotiaan väliinpuotoajan arjessa” kysymyksessä esiintyi mielensterveys- ja päihdeongelmat yhden kerran seuraavasti.

Mielensterveys- ja päihdeongelmat.

Vastauksesta tulee ilmi, miten mielensterveyden häiriöitä sairastavat sekä päihdeidenkäyttäjät ovat yksi ryhmä, josta löytyy väliinpuotoajia. Vastauksen perusteella ei voida kuitenkaan tulkita, onko vastaajan mukaan väliinpuotoajilla mielensterveys- ja päihdeongelmia entuudestaan vai ilmenevätkö ne väliinpuotoamisen myötä.

5.5 Syrjäytyminen

Kysymyksissä ”Miten väliinpuotoaminen näkyy mielestäsi 18–30-vuotiaan väliinpuotoajan arjessa?” ja ”Vaikuttaako 18–30-vuotias väliinpuotoaja työympäristösi, työntekijöihin ja työhyvinvointiin työpaikallasi? Jos vaikuttaa, niin miten?” vastauksissa tuli ilmi viisi kertaa kategoria syrjäytyminen.

”Miten väliinpuotoaminen näkyy mielestäsi 18–30-vuotiaan väliinpuotoajan arjessa” kysymyksessä syrjäytyminen nousi esiin seuraavasti:

Yhteiskunnan ulkopuolella, mielensterveys- ja päihdeongelmat.

Väliinpuotoaminen vaikuttaa ihmisen elämään monella eri tavalla. Pahimmassa tapauksessa se voi johtaa syrjäytymiseen ja toivottomuuteen.

Ulkopuolella muusta yhteiskunnasta, kun oikeaa palvelua ei löydy.

Väliinpuotoajilla ei ole välttämättä tietoa ja reittejä, miten päästä kiinni takaisin arkeen ja osaksi yhteiskuntaa.

Ensimmäisenä merkittävänä teemana nousee esiin mielenterveys- ja päihdeongelmien synkät varjot nuorten väliinpuotoajien arjessa. Syrjäytymisen yhtenä aiheuttajana on mielenterveys- ja päihdeongelmat. Yhteiskunnan tulee tunnistaa näiden nuorten tarve mielenterveyspalveluille ja päihdehoitoon, jotta he saavat tarvittavaa tukea selviytyäkseen ja integroituakseen yhteiskuntaan. (THL, 2023)

Toiseksi väliinpuotoajien kohtaamat vaikeudet yhteiskunnan ulkopuolella kuvastavat syrjäytymisen monimuotoisuutta. Nuoret voivat tuntea itsensä ulkopuolisiksi, kun he eivät löydä paikkaansa yhteiskunnassa. Tämä eristäytyminen voi johtaa itsetunnon laskuun ja jopa syvempään syrjäytymiseen. Yhteiskunnan tulee pyrkiä luomaan turvallisempia tiloja, joissa väliinpuotoajat voivat tuntea kuuluvansa ja osallistuvansa. (THL, 2023)

Viimeisenä, vastauksissa mainittu tiedon puute korostaa tarvetta lisätä tietoisuutta ja tarjota selkeitä reittejä nuorille väliinpuotoajille. Yhteiskunnan on tarjottava resursseja tiedon jakamiseen ja ohjaamiseen, jotta nämä nuoret voivat löytää tarvitsemansa tuen. Tietoisuuden lisääminen yhteiskunnan tasolla voi myös auttaa vähentämään stigmaa ja luomaan myötätuntoisempaa ilmapiiriä.

”Vaikuttaako 18–30-vuotias väliinpuotoaja työympäristöösi, työntekijöihin ja työhyvinvointiin työpaikallasi? Jos vaikuttaa, niin miten” kysymyksessä syrjäytyminen nousi esiin seuraavasti:

Asialla on negatiivinen ilmapiiri/ suhtaudutaan välinpitämättömästi väliinpuotoajiin.

Väliinpuotoaminen on syvälinen haaste, erityisesti kun siihen liittyy stigman leima. Yhteiskunnalliset odotukset ja ennakkoluulot voivat synnyttää ilmapiirin, jossa nuoret aikuiset tuntevat jäävänsä syrjään. Tämä stigma saattaa johtaa yhteisön välinpitämättömyyteen ja negatiiviseen suhtautumiseen väliinpuotoajiin. Olisi tärkeää ymmärtää näiden haasteiden syvälliset vaikutukset ja pyrkiä edistämään avoimuutta, ymmärrystä ja hyväksyntää yhteiskunnassa, jotta voimme yhdessä luoda tilan, jossa jokainen yksilö tuntee itsensä arvokkaaksi ja hyväksytyksi.

5.6 Epätoivo

Kuudentena kategoriana vastauksien perusteella esiin nousi epätoivo. Epätoivo esiintyy kahden kysymyksen vastauksissa. Epätoivon nouseminen vastausten perusteella kategoriaksi auttaa ymmärtämään väliinpuotoajan mahdollisia tunteita omasta tilanteestaan.

Miten väliinpuotoaminen näkyy mielestäsi 18–30-vuotiaan väliinpuotoajan arjessa epätoivosta kerrotaan seuraavasti:

Turhautuminen omaan tilanteeseen.

Väliinpuotoaminen vaikuttaa ihmisen elämään monella eri tavalla. Pahimmassa tapauksessa se voi johtaa syrjäytymiseen ja toivottomuuteen.

Väliinpuotoajat myös usein arjessa tekevät päätöksiä hetken tunnetilansa perusteella, miettimättä niitä tai niiden seurauksia yhtään pidempään.

Ensimmäisenä teemana vastauksista nousee esiin, miten väliinpuotoaja on turhautunut omaan tilanteeseensa. Toisena teemana on väliinpuotoamisen vaikutukset ja miten se voi aiheuttaa syrjäytymistä ja toivottomuutta. Syrjäytymiseen on keskitytty tarkemmin edellisessä luvussa (5.5). 18–30-vuotiasta väliinpuotoajaa on vaikea auttaa tilanteessa, jossa hän on vaipunut toivottomuuteen ja on turhautunut omaan tilanteeseensa.

Kolmantena teemana nousee esiin väliinpuotoajien epätoivo omaan tilanteeseen. Vastaajan mukaan väliinpuotoajat tekevät hetken tunnetilansa perusteella päätöksiä tai tekoja, miettimättä niitä, tai niiden seurauksia. Tämä voi näyttäytyä impulsiivisena tai aggressiivisena käytöksenä, josta puhumme lisää luvussa 5.7.

Kysymykseen, miten 18–30-vuotias väliinpuodonut asiakas vaikuttaa muihin asiakkaisiin, epätoivon kokemukset nousivat esiin seuraavasti.

Kokemukset laitetaan jakoon ja levittää epätoivoa, että kukaan ei auta, kun kerran toista samassa tilanteessa ei ole autettu.

Viimeisenä teemana nousee esiin se, miten 18–30-vuotiaat väliinpuotoajat jakavat omia kokemuksiaan, kun ovat hakeneet apua, mutta apu on jäänyt saamatta. Vastaajan mukaan 18–30-vuotiaat väliinpuotoajat levittävät epätoivon tunnetta. Vastauksesta nousee esiin se,

että väliinpuotoajalla on kyseinen ”kukaan ei auta, kun kerran toista ei ole autettu” ajatusmaailma.

5.7 Väkivallan uhka

Kysymyksessä ”Miten 18–30-vuotias väliinpuodonut asiakas vaikuttaa muihin asiakkaisiin?” tuli ilmi kategoria väkivallan uhka, jossa oli kolme vastausta:

Jos asiakas on esim. väkivaltainen ja hänelle ei ole löytynyt oikeanlainen paikka, voivat muutkin asiakkaat kärsiä tilanteesta.

Joskus negatiivisesti. Saattaa tulla turhia erimielisyyksiä pienistä asioista.

Väliinpuotoaja voi vaikuttaa muihin asiakkaisiin luomalla ympärilleen vaikean ympäristön hoitaa häntä. Myös väliinpuotoajan omat tunnetilat voivat tarttua muihin asiakkaisiin. Eli hoitokielteisyyden ja hoidon vastaanottamukseen voisi lisääntyä tätä kautta.

Asiakkaan mahdollinen väkivaltainen käyttäytyminen asettaa haasteita paitsi hänen omalle hoidolleen myös muiden asiakkaiden turvallisuudelle. Tilanne, jossa väkivaltainen asiakas ei ole löytänyt itselleen sopivaa paikkaa, lisää huolta fyysisestä turvallisuudesta. Tämä voi synnyttää epävarmuutta ja vaaratilanteita muille asiakkaille, jotka joutuvat jakamaan tilan väkivaltaisen väliinpuotoajan kanssa. Lisäksi väliinpuotoajan vaikeudet heijastuvat vuorovaikutustilanteisiin, luoden mahdollisesti konflikteja ja erimielisyyksiä muiden asiakkaiden kanssa. Pienistäkin asioista voi syntyä negatiivisia tilanteita, mikä vaikuttaa koko ympäristön ilmapiiriin.

Ympäristön vaikeudet ja väliinpuotoajan omat tunnetilat voivat myös levitä muihin asiakkaisiin. Työntekijöiden on haastavaa ylläpitää turvallista ja positiivista ympäristöä, kun asiakkaan vaikeudet vaikuttavat muihin asiakkaisiin emotionaalisesti. Tämä voi ilmetä hoitokielteisytenä ja hoidon vastaanottamisen vaikeutena muiden asiakkaiden keskuudessa. (Yliruka ym., 2009, s. 41)

5.8 Henkinen kuormitus

Kysymyksessä ” Vaikuttaako 18–30-vuotias väliinputoaja työympäristöösi, työntekijöihin ja työhyvinvointiin työpaikallasi? Jos vaikuttaa, niin miten” Henkinen kuormitus mainittiin vastauksissa kuusi kertaa seuraavasti:

Toisinaan menee hermo asiakkaiden puolesta, kun oikeaa palvelua ei ole saatavilla.

Vaikuttaa. Asiakkaista kuitenkin välitetään ja heitä halutaan auttaa. Jos palveluita ei löydy asiakkaille tai heille ei voi sitä antaa niin asiakasta ei voi auttaa.

Vaikuttaa ja se lisää henkistä kuormitusta, kun tietää, että ei voi auttaa asiakasta hänelle oikealla tavalla. Stressi lisääntyy.

Vaikuttaa niin, että tulee välillä epätoivoinen olo toisen puolesta, kun oikeaa palvelua ei löydy.

Väliinputoaja vaikuttaa työympäristöön välillä, riippuen hänen omasta mielen tilastaan. Se lisää kuormitusta ja näin ollen vaikuttaa työntekijöihin ja heidän psyykkeeseen ja mikäli näitä asioita ei purkaisi se saattaisi vaikuttaa myös työhyvinvointiin, tätä en ole kyllä omalla työpaikalla huomannut.

Tietoisuus 18–30-vuotiaan väliinputoajan vaikutuksesta työympäristöön herättää työntekijöissä voimakkaita tunteita ja asettaa heidät kohtaamaan merkittävän henkisen kuormituksen. Asiakkaiden tarpeiden ja odotusten täyttäminen muuttuu haastavaksi, kun oikeita palveluita ei ole saatavilla, ja tämä luo stressiä ja epävarmuutta työntekijöiden keskuudessa. Henkinen kuormitus syvenee entisestään, kun työntekijät tuntevat voimattomuutta kyvyttömyydessään auttaa asiakkaita asianmukaisesti. Väliinputoajan vaihteleva mielentila vaikuttaa myös työympäristöön, lisäten kuormitusta ja heijastaen työntekijöiden psyykkiseen hyvinvointiin. Kuitenkin vastauksissa nousee esille myös työntekijöiden vahva sitoutuminen asiakkaisiin ja halu tarjota heille parasta mahdollista apua.

6 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten nuorten aikuisten väliinpuutoaminen näyttäytyy sosiaali- ja terveystalvissa sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta. Neljällä kysymyksellä (ks. luku 4.1) selvitettiin sosiaalialan työntekijöiden kokemuksia tutkimuskysymykseen. Kerätyn aineiston pohjalta voidaan todeta, että väliinpuutoaminen ilmenee sosiaalialan työntekijöiden kokemuksien perusteella monella eri tasolla. Verratessa opinnäytetyöhön kerättyä aineistoa ja aikaisempia tutkimuksia aiheesta keskenään, voidaan huomata samankaltaisuuksia väliinpuutoamiseen johtavien syiden seurauksissa ja sosiaalialan työntekijöiden kokemuksissa. Aineistoa analysoitaessa huomioitiin, miten yhteneviä osa vastauksista toisiinsa olivat osassa kysymyksistä.

Ensimmäisen kysymyksen ”Miten väliinpuutoaminen näkyy mielestäsi 18–30-vuotiaan väliinpuutoajan arjessa?” vastaukset osoittavat, että väliinpuutoaminen näyttäytyy sosiaalialan työntekijöiden mukaan asiakkaan arjessa mielenterveys- ja päihdeongelmina, epätoivona, syrjäytymisenä sekä osa vastauksista viittasi pirstaleiseen palvelujärjestelmään. Aikaisempien tutkimustulosten mukaan väliinpuutoamisen syynä voidaan pitää palvelujärjestelmän puutoksia (Metteri, 2000). Lämsä (2017, s. 20) kertoo väliinpuutoamisen liitettävän usein syrjäytymiseen, huono-osaisuuteen ja köyhyyteen.

Väliinpuutoamisen koettiin näyttävävän väliinpuutoajan arjessa mielenterveys- ja päihdeongelmana. Vastauksista ei voida suoraan kertoa, ovatko mielenterveys- ja päihdeongelmat väliinpuutoamisen seurauksena vai ongelma, johon väliinpuutoaja tarvitsee apua. Väliinpuutoamista edistäviä tekijöitä mainitaan olevan työttömyys, päihteet, mielenterveysongelmat ja muut sairaudet sekä vammat (Lämsä, 2017, s. 21). Sosiaaliturvajärjestelmän selkeyttäminen asiakkaalle on tärkeää, että asiakas ymmärtää järjestelmän toimintaa. Turhaa väliinpuutoamista voi syntyä jo siitä, ettei asiakas ymmärrä sosiaaliturvajärjestelmän toimintatapoja. (Metteri, 2000, s. 92–93)

Toiseen kysymykseen ”Miten 18–30-vuotias väliinpuutonut asiakas vaikuttaa muihin asiakkaisiin?” vastauksista nousee esiin hoitovaje, väkivallan uhka ja epätoivo. Työntekijät kokevat väliinpuutoajan vaikuttavan muihin asiakkaisiin negatiivisesti, kuten ajankäytön haasteina, koska väliinpuutoajan hoitaminen hänelle ei sopivassa palvelussa voi viedä tilaa sellaiselta asiakkaalta, jolle palvelu sopisi. Vastauksista ilmenee myös, että väliinpuutoaja, joka ei ole oikeassa palvelussa, voi toimia uhkana muille asiakkaille sekä työntekijöille omalla käytöksellään olemalla esimerkiksi hoitokielteinen. Kettusen (2016) mukaan työväkivallalle, tai sen uhalle työssään, altistuu Sosiaalialalla yli 100 000 työntekijää vuodessa. Haastavat

asiakastilanteet tuntuvat olevan yleisiä sosiaali- ja terveysalalla ja yhä useamman ammattiryhmän arkipäivää. Uhkaavalle käyttäytymiselle löytyy altistavia ja laukaisevia tekijöitä ja yhtenä altistavana tekijänä voidaankin pitää syrjäytymisen kokemuksia ja huono-osaisuutta. (Rantaeskola ym., 2014, Haastavan käyttäytymisen taustatekijöitä – luku) Kuten aikaisemmin on puhuttu, syrjäytymisen ja huono-osaisuuden kokemukset ovat yhteydessä väliinpuotoamiseen.

Kolmanteen kysymykseen ”Miten 18–30-vuotias väliinpuotoaja vaikuttaa työympäristöön, työntekijöihin ja työhyvinvointiin?” vastauksista nousee esiin pirstaleinen palvelujärjestelmä, syrjäytyminen ja henkinen kuormitus. Koetaan, että asiakasta on vaikea auttaa ilman oikeaa palvelua sekä väliinpuotoajaan voidaan työympäristössä suhtautua välinpitämättömästi. Sosiaalialan työntekijät ovat kokeneet henkisen kuormituksen suurimpana vaikuttavana tekijänä työympäristöön, työntekijöihin ja työhyvinvointiin. Vastauksista nousee esiin, miten väliinpuotoajan tilanne koetaan harmillisena sosiaalialan työntekijöiden puolesta. Väliinpuotoajia kohtaan tunnetaan empatiaa, koska heistä välitetään ja heitä halutaan auttaa. Työturvallisuuskeskuksen (2021, s. 12) Eettinen kuormitus työssä -julkaisun mukaan epätietoisuus oikeasta toimintatavasta ja kokemus, kun ei voi toimia sillä tavalla, miten itse kokisi oikein, lisäävät ne psykososiaalisia kuormitustekijöitä. Pidemmällä aikakaavalla kokemukset heikentävät työhyvinvointia ja terveyttä. Ristiriitatilanteet voidaan kokea erityisen raskaiksi, kun työntekijä joutuu toimimaan omien arvojensa mukaisesti. Henkinen ja eettinen kuormitus ovat yhteydessä työuupumukseen. Vastauksista voidaan siis päätellä, että asiakkaan väliinpuotoaminen palvelujärjestelmästä, voi vaikuttaa sosiaalialan työntekijöiden työhyvinvointiin.

Viimeiseen kysymykseen ”Miten verkostojen välinen yhteistyö toimii 18–30-vuotiaan väliinpuodonneen asiakkaan kanssa” vastauksista ilmi tulleet kokemukset liittyivät hoitovajeeseen, työntekijän ammattitaitoon sekä pirstaleiseen palvelujärjestelmään. Neljään kyselyyn vastanneen sosiaalialan työntekijöiden mukaan yhteistyö verkostojen välillä toimii vaihtelevasti. Osa haluaa pestä täysin omat kätensä asiakkaan tilanteesta, mutta vastauksista nousee yhteneväisesti esiin, miten kukaan ei halua ottaa väliinpuodonnutta asiakasta omakseen. Verkostojen väliltä puuttuu monialaisuus ja yhden vastauksen mukaan työntekijöiden ammattitaidoissa on vaihtelevuuksia. Kahden vastaajan mukaan verkostojen välinen yhteistyö ei toimi ollenkaan väliinpuotoajan kanssa. Kokemukset, että väliinpuotoajaa pompotellaan viranomaiselta toiselle ja käyttöjärjestelmien, kuten potilastietojärjestelmien yhteensopimattomuus vaikeuttaa hoitamista. Työntekijän ammattitaitoon voi vaikuttaa Metterin (2012, s. 129) mukaan se, että työtehtävissä voi olla epäpäteviä ja kokemattomia työntekijöitä, joita ei ole perehdytetty riittävän monipuolisesti työtehtävään työnantajan

puolesta. Avatessa palvelujärjestelmän käsitettä (ks. luku 3.3.5) sosiaalialan työntekijöiden vastaukset tukevat Metterin (2012, s. 216) tutkimusta, jossa kerrotaan palvelujärjestelmän puutosten olevan vahvasti yhteydessä väliinpuotoamiseen, koska organisaatioiden välistä yhteistyötä ei juuri ole ja alan ammattilaiset eivät tee yhteistyötä toistensa kanssa.

Vastauksia kyselyyn kertyi vain kuusi kappaletta, joka on hyvin vähän Facebookissa olevien ryhmien jäsenmäärien osalta. Webropol-kyselyn oli avannut yli 250 henkilöä, joten se oli kuitenkin ryhmissä tavoittanut isomman määrän sosiaalialan työntekijöitä. Syitä, miksi kyselyyn ei tullut enempää vastauksia voi johtua useasta tekijästä, mutta tässä kohtaa epäilemme syyn olevan aineistonkeruu menetelmässä, eli vapaamuotoisessa kirjoitusmuodossa sekä ikäryhmän rajauksella 18–30-vuotiaisiin nuoriin aikuisiin. Aihe ja termi ”väliinpuotoaja” voi myös olla sosiaalialan työntekijälle vieras käsite. Pienen vastaajamäärän vuoksi kokemukset väliinpuotoajista jäävät vain yksilöllisten sosiaalialan työntekijöiden kokemuksiksi, eikä uutta tutkimustulosta aiheesta syntynyt. Kyselyyn saadut vastaukset kuitenkin tukevat väliinpuotoamisesta tehtyjä aikaisempia tutkimuksia.

7 Pohdinta

Aloitettuamme opinnäytetyöprosessin halusimme valita aiheen, joka oli meidän mielestämme sosiaalialan ajankohtainen kipukohta. Aiheeksi muovautui pohdinnan jälkeen ”Nuorten aikuisten väliinpuotoaminen sosiaali- ja terveystalouteen sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta”. Kummallakin meistä oli opintojen aikana suuntautunut mielenkiinto aikuissosiaalityön puoleen ja etenkin nuorten aikuisten parissa tehtävään työhön. Väliinpuotoaminen oli mielestämme ilmiönä sellainen, josta ei puhuta tarpeeksi ja väliinpuotoamisen haasteet tulivat meille konkreettisiksi työskennellessämme erilaisissa sosiaalialan työtehtävissä. Väliinpuotoamisen haasteet ovat tärkeää tuoda ilmi työntekijöiden sekä asiakkaiden hyvinvoinnin näkökulmasta, koska sosiaali- ja terveysalalla kohdataan joka ikäryhmästä asiakkaita ja jokainen asiakas täytyy kohdata huomioiden heidän yksilölliset tarpeensa. Opintoissa kävimme läpi kehittävästä palveluohjauksesta sekä palvelujärjestelmän rakennetta ja rakensimme erilaisten case-tehtävien avulla palvelupolkuja asiakkaille. Kuitenkaan väliinpuotoamis- uhan alla olevia asiakkaita ei otettu huomioon opetuksessa. Halusimme tuoda opinnäytetyöllä esiin, millaiset vaikutukset väliinpuotoamisella on asiakkaan lisäksi myös sosiaalialaan työntekijöiden yksilöllisten kokemusten kautta, keräten vastauksia eri näkökulmista.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia miten nuorten aikuisten väliinpuotoaminen vaikuttaa sosiaali- ja terveystalouteen sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuskysymys oli

”Miten nuorten aikuisten väliinpuotoaminen näyttäytyy sosiaali- ja terveystalvueluissa sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta”. Väliinpuotoamista ilmiönä oli tutkittu aiemmin asiakkaan näkökulmasta, mutta väliinpuotoamisen vaikutuksista työntekijöiden kokemuksen kautta ei löytynyt paljoa tutkimustietoa. Opinnäytetyöprosessi eteni vaihe kerrallaan ja opinnäytetyön tekeminen on ollut mielenkiintoinen sekä opettavainen kokemus. Haasteeksi osoittautui niukka määrä tutkimustietoa ja kyselyn pieni vastaaja määrä. Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa oli hankalaa löytää oikeaa sanastoa, jonka avulla löytyisi aiheeseen liittyviä aikaisempia tutkimuksia turvaamaan tietoperustaa.

Aineistonkeruun suhteen Webropolin käyttö sujui helposti, mutta vaikeuksia kohdattiin aineistonkeruun aikana. Julkaisimme kyselyn marraskuun lopussa ja ensimmäisen tunnin aikana kysely oli tavoittanut jo yli 50 henkilöä. Viikko aineistonkeruun julkaisemisen jälkeen katsoimme luottavaisina, montako vastausta olimme saaneet ja vastauksia oli tuolloin kertynyt vasta kaksi. Julkaisimme aineiston uudelleen ja loppujen lopuksi vastausten määrä nousi kuuteen. Koska aineisto kerättiin kirjoitelmamuodossa, saattoi tämä vaikuttaa kyselyyn vastanneiden ihmisten määrään. Kirjoitelmamuotoinen aineistonkeruu menetelmä vaatii enemmän aikaa ja keskittymistä kuin esimerkiksi monivalintakysely. Koimme kuitenkin, että kirjoitelmamuotoinen kyselytutkimus toimi meille aineistonkeruumenetelmänä paremmin, koska vastaaja saa kerrottua oman kokemuksen omin sanoin. Pohtiessa muita syitä, joita kävimme läpi aikaisemmin (ks. 4.2.2), mielestämme maanantai iltapäivä ei ollut ajankohdalta suotuisin aika kyselyn julkaisemiselle sekä vuoden aika saattoi vaikuttaa vastaajien määrään.

Opinnäytetyön tavoite onnistui hyvin, sillä saimme pienestä vastaaja määrästä huolimatta tutkimuskysymykseen monipuolisen aineiston. Opinnäytetyön toisena tavoitteena oli lisätä omaa tietämystä nuorten aikuisten väliinpuotoamisesta ja tuoda esiin ilmiön vaikutukset työntekijöihin sosiaalialan työntekijöiden kokemuksen kautta. Saatujen tulosten perusteella voimme ymmärtää paremmin, miten väliinpuotoaminen ilmenee sosiaali- ja terveystalvueluissa ja miten laajat vaikutukset väliinpuotoamisella myös sosiaalialan työntekijöihin. Tärkein tutkimuksessa esiin noussut kehittämisen kohde on palvelujärjestelmä. Palvelujärjestelmän pirstaleisuus on aiemman tutkimustuloksen ja aineiston vastauksien mukaan hallitsevin tekijä, joka väliinpuotoamista aiheuttaa. Pohdimme, onko siirtyminen hyvinvointialueille kiihdyttänyt entisestään väliinpuotoamisilmiötä, vai onko se toiminut ennaltaehkäisevänä tekijänä, koska hyvinvointialueille siirtymisen yhtenä tavoitteena on yhdenvertaisten palvelujen varmistaminen (STM, 2023). Tarvittavien resurssien lisääminen auttaisi myös ennaltaehkäisemään väliinpuotoamista.

Työskentelimme hyvin yhdessä parina sekä itsenäisesti opinnäytetyöprosessin ohella. Olemme aikaisemmin tehneet ryhmä- sekä paritöitä yhdessä, joten toistemme opiskelutavat ovat käyneet tutuiksi. Opinnäytetyöprosessi ei aina edennyt haluamallamme tavalla ja jäimme aikataulusta hieman jälkeen. Viime syksynä alkoi viikoittaiset opinnäytetyöryhmät, joista sai tukea opinnäytetyön tekemiseen opinnäytetyötä ohjaavalta opettajalta ja muilta opiskelijoilta. Opinnäytetyöryhmään osallistuminen oli oleellista mielestämme siltä kannalta, koska opinnäytetyöllämme ei ollut tilaajaa, joten opinnäytetyöryhmä ja kirjallisuuspiirit olivat ainoat alustat opinnäytetyöprosessin aikana, jossa sai ohjausta, apua sekä palautetta opinnäytetyöhön.

Yhteenvetona olemme oppineet paljon uutta esimerkiksi tiedonhankinnasta, laadullisen tutkimuksen tekemisestä, palvelujärjestelmästä ja sen puute kohdista sekä sosiaalialan muista haasteista. Kuten olemme tuoneet aikaisemmin esille, väliinputoaminen ilmiönä vaikuttaa yksilö, yhteisö ja yhteiskuntatasolla. Se on ollut pitkään kuormittava tekijä sosiaalialalla ja toivomme tämän opinnäytetyön lisäävän huomiota väliinputoamisen vaikutuksiin ja toivomme opinnäytetyön tekijöinä tuloksista olevan hyötyä sosiaalipalveluita kehittäville tahoille.

Jatkotutkimuksena voisimme nähdä, että väliinputoamisen vaikutuksia työntekijöihin ja heidän työhyvinvointiinsa voitaisiin tutkia laajemmin. Koska meidän oma opinnäytetyömme ei kerännyt suurta vastaajamäärää tai uutta tutkimustulosta, olisi mielenkiintoista kuulla vielä laajemmalta osalta heidän kokemuksistaan ja saada sen perusteella lisää tutkimustietoa aiheeseen. Näkisimme myös, että väliinputoajista voisi löytyä ajankohtaisia tilastoja, kuten kuinka paljon väliinputoamista tapahtuu vuosittain ja mitä palveluita he käyttävät. Palveluissa tapahtuvaa väliinputoamista ei voida varmasti koskaan täysin poistaa yhteiskunnasta, mutta väliinputoamisen ennaltaehkäisemiseen voidaan vaikuttaa. Väliinputoamisesta pitäisi puhua enemmän ja väliinputoamista täytyisi pystyä seuraamaan jokaisessa palvelussa.

Lähteet

- Aluehallintovirasto. (n.d.) *Nuorten syrjäytyminen*. <https://beta.tieto.avi.fi/nuorten-syrjaytyminen>
- Valtioneuvoston kanslia. (n.d.). *Mitä on kestävä kehitys?* <https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys>
- Kettunen, I. (29.1.2016). *Keinoja toimia aggressiivisen asiakkaan kanssa*. <https://www.talentia.fi/talentia-lehti/keinoja-toimia-aggressiivisen-asiakkaan-kanssa/>
- Koulutuskeskus Tavastia. (2024). *Tutkinnot ja koulutukset*. <https://www.kktavastia.fi/ammattiopisto/tutkinnot/perustutkinnot/lahihoitaja-sosiaali-ja-terveysalan-perustutkinto/>
- Kuusikko-työryhmä. (2022). *Kuuden suurimman kaupungin aikuissosiaalityö vuonna 2021*. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/22_06_22_Kuusikko_Aikuissosiaalityo_2021.pdf
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785>
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050272>
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817>
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
- Lämsä, M. (2017). *Miksi sosiaaliturvalupaus pettää?* [pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201706072723>
- Metteri, A. (2000). *Palvelujärjestelmän väliinpuotoajat*. Teoksessa E. Sundman (Ed.), *Potilaan asema ja oikeudet*. Tammi.
- Metteri, A. (2012). *Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö*. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8956-3>
- Nuorisolaki 1285/2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>
- Oja-Heiniemi, L. (2016) *Mielenterveyspotilaiden väliinpuotoamistarinoita psykiatrisessa palvelujärjestelmässä* [pro gradu -tutkielma, Tampereen Yliopisto]. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-15705>

- Oma Häme. (n.d.) *Aikuissosiaalityö*. <https://omahame.fi/aikuissosiaalityo>
- Raatikainen, E., Rahikka, A., Saarnio, T. & Vepsä, P. (2019). *Ammattina sosionomi*. Sanoma Pro Oy.
- Rantaeskola, S., Hyyti, J., Kauppila, J., & Koskelainen, M. (2014). *Haastavat asiakastilanteet: väkivalta työssä*. Talentum.
- Rikosuhripäivystys. (2017). *Syrjäytymisen monet kasvot*.
<https://www.riku.fi/rikosuhripaivystys/riku-lehti/riku-lehti-3-2017/syrjaytymisen-monet-kasvot/>
- Santa, N. (2016) *Väliinpuotoamisia – Mitä väliinpuotoaminen on, mistä se johtuu ja miten sitä voitaisiin estää?* [pro gradu -tutkielma, Tampereen Yliopisto].
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201606021743>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2023). *Hyvinvointialueet vastaavat sote-palvelujen ja pelastustoimien järjestämisestä*. <https://stm.fi/hyvinvointialueet>
- Sosiaalivakuutus. (2023). *Nuorten syrjäytymistä pitää ehkäistä yhdessä*.
<https://sosiaalivakuutus.fi/nuorten-syrjaytymista-pitaa-ehkaista-yhdessa/>
- Talentia. (n.d.) *Sosiaalityöntekijä*. <https://www.talentia.fi/tyoelamainfo/ammattit-ja-patevyudet/ammattit-ja-tutkinnot/sosiaalityontekija/>
- Kettunen, I. (29.1.2016). *Keinoja toimia aggressiivisen asiakkaan kanssa*.
<https://www.talentia.fi/talentia-lehti/keinoja-toimia-aggressiivisen-asiakkaan-kanssa/>
- THL. (12.5.2021). *THL:n asiantuntija-arvio: Korona on ajanut monet lapsiperheet ahtaalle – palveluiden saatavuus varmistettava*. <https://thl.fi/-/thl-n-asiantuntija-arvio-korona-on-ajanut-monet-lapsiperheet-ahtaalle-palveluiden-saatavuus-varmistettava?redirect=%252Ffi%252Fweb%252Fapset-nuoret-ja-perheet>
- THL. (2022). *Keskeisiä käsitteitä*. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/keskeisia-kasitteita>
- THL. (2023). *Mielenterveyshäiriöt*. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot>
- THL. (2023). *Nuorten syrjäytymisen ehkäisy*. <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/nuorten-syrjaytymisen-ehkaisy>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*.
https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Juhila, K. (n.d.) *Laadullinen tutkimus ja teoria*.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullinen-tutkimus-ja-teoria/>

Työturvallisuuskeskus. (2021). *Eettinen kuormitus työssä*. Työturvallisuuskeskus, kuntaryhmä ja palveluryhmä

Valvira. (n.d.) *Töihin sosiaali- ja terveysalalle*. <https://valvira.fi/ammattioikeudet/toihin-sosiaali-ja-terveysalalle>

Yliruka, L., Koivisto, J. & Karvinen-Niinikoski, S. (2009) *Sosiaalialan työolojen hyvä kehittäminen*. Sosiaali- ja terveysministeriö.

YTHS. (n.d.). *Sosiaaliset suhteet*. <https://www.yths.fi/terveystieto/mielenterveys/sosiaaliset-suhteet/>

Liite 1: Aineistonhallintasuunnitelma

Toteutamme opinnäytetyön aineiston keruuta varten kyselyn Webropol-alustalla.

Opinnäytetyötä ohjaaja opettaja ohjasi käyttämään kyseistä alustaa ja valitsimme Webropol-alustan kyselyämme varten, koska se on Hämeen ammattikorkeakoulun hyväksymä alusta, joka täyttää tietoturva ja tietosuojavaatimukset.

Keräämme tutkimustietoa jakamalla kyselymme sosiaalisessa mediassa oleviin ryhmiin (esim. Facebook), joissa on sosiaali- ja terveysalan työntekijöitä. Aineisto kerätään täysin anonymisti Webropol-kyselyalustalla, eikä vastaajien henkilötietoja kysytä. Koska kyselyssä pyydetään vastaajilta avoimiin kysymyksiin kirjoitelmia, voi vastauksiin sisältyä henkilötietoja ja arkaluonteista aineistoa, joten aineistoa säilytetään Wihissä olevalla luottamuksellisella alueella. Wihi on opinnäytetöiden ohjaus- ja hallintajärjestelmä. Aineistoa pääsee käsittelemään vain me opinnäytetyön tekijät, sillä Wihiin sekä Webropol-alustalle pääsee kirjautumaan vain henkilökohtaisella koulun tunnuksella.

Emme julkaise mitään henkilötietoja tai arkaluonteista aineistoa valmiissa opinnäytetyössä. Kyselyssä keräämme vain tutkimuskysymykseemme tarvittavia vastauksia sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden avulla ja kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista.

Meillä ei ole tilaajaa, tai muita yhteistyötahoja mukana opinnäytetyössämme.

Opinnäytetyössä ainoat osapuolet ovat me, joten olemme sopineet yhdessä parina, että vain meillä on omistus- ja käyttöoikeudet. Emme halua hyödyntää tai antaa tutkimusaineistoa jatkokäyttöön. Säilytämme aineiston tietoturvallisesti vuoden ajan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Aineisto hävitetään vuoden jälkeen tietoturvallisesti.

Liite 2: Tietosuojailmoitus Opinnäytetyö

Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus

Aineisto kerätään täysin anonyymisti Webropoliin, eikä vastaajien henkilötietoja kysytä. Koska kyselyssä pyydetään vastaajilta avoimiin kysymyksiin kirjoitelmia, voi vastauksiin sisältyä henkilötietoa ja arkaluonteista aineistoa, joten aineistoa säilytetään Wihissä olevalla luottamuksellisella alueella. Wihi on opinnäytetöiden ohjaus- ja hallintajärjestelmä. Aineistoa pääsee käsittelemään vain me opinnäytetyön tekijät, sillä Wihiin sekä Webropoliin pääsee kirjautumaan vain henkilökohtaisella koulun tunnuksella. Tutkimuskysymys on "Miten nuorten aikuisten väliinpuotoaminen näyttäytyy sosiaali- ja terveyspalveluissa sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta"

Tutkimuksen kesto: 12.9.2023 - 2.2.2024

Kyseessä on kertatutkimus

Yhteyshenkilö tutkimusta koskevissa asioissa

Heidi Kirppu ja Melek Khorshid

Heidi.Kirppu@student.hamk.fi

Melek.Khorshid@student.hamk.fi

Tutkimuksen suorittajat

Heidi Kirppu ja Melek Khorshid

Käsittelyn oikeusperuste

Henkilötietojen käsittely perustuu:

Kysymme vastaajan suostumuksen kyselyyn kyselymme alussa.

Henkilötietosisältö ja säilytysajat

Tutkimuksessa kerätään seuraavat tiedot:

Emme kerää mitään henkilötietoja tutkimuksessamme. Koska kyselyssä pyydetään vastaajilta avoimiin kysymyksiin kirjoitelmia, voi vastauksiin sisältyä henkilötietoja ja arkaluonteista aineistoa.

Tutkimuksen jälkeen:

Tutkimusaineisto hävitetään vuoden jälkeen tietoturvallisesti.

Ennen hävittämistä aineistoa säilytetään vuosi Wihissä olevalla luottamuksellisella alueella. Wihi on opinnäytetöiden ohjaus- ja hallintajärjestelmä. Aineistoa pääsee käsittelemään vain me opinnäytetyön tekijät, sillä Wihiin sekä Webropoliin pääsee kirjautumaan vain henkilökohtaisella koulun tunnuksella.

Tietosuojavastaava

Tietosuojavastaavan nimi

Kari Kataja

tietosuojavastaava@hamk.fi

Hämeen ammattikorkeakoulu Oy,

tietosuojavastaava, PL 230,

13101 Hämeenlinna

Liite 3: Webropol-kysely ja saatekirje

Nuorten aikuisten väliinpuotoaminen sosiaali- ja terveystieteisiin sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta

Pakolliset kysymykset merkitty tähellä (*)

Hei sinä sosiaalialan ammattilainen tai alan opiskelija!

Olemme viimeisen vuoden sosionomiopiskelijat Heidi Kirppu ja Melek Khorshid Hämeen ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä aiheesta "Nuorten aikuisten väliinpuotoaminen sosiaali- ja terveystieteisiin sosiaalialan työntekijöiden näkökulmasta". Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, miten väliinpuotoamisen haasteet vaikuttavat työympäristöön, työntekijöihin, muihin asiakkaisiin ja verkostoihin sosiaalialan työntekijöiden kokemuksen perusteella.

Määritelmä väliinpuotoajasta:

Väliinpuotoaja on henkilö, jonka tarpeita yhteiskunta ei tavoita. Väliinpuotoaja ei sopeudu niin sanotusti mihinkään sosiaali- ja terveysalan palveluun, vaan jää niiden väliin (Oja-Heiniemi, 2016, s.20).

Palvelut eivät kohtaa asiakkaan palvelutarpeita, koska väliinpuotoajalle ei ole juuri sitä palvelua, mitä hän tarvitsee. Väliinpuotoajat ovat jääneet marginaaliin yhteiskunnassa ja kokevat usein huono-osaisuutta ja syrjäytymistä (Lönnberg, 2012).

Opinnäytetyön avulla haluamme tuoda muiden tietoisuuteen väliinpuotoamisen vaikutuksia yksilö, yhteisö ja yhteiskunta tasolla. Opinnäytetyön ohjaajana toimii sosiaalialan lehtori Raija Koskinen Hämeen ammattikorkeakoulusta.

Vastaaminen tähän kirjoitelmapyyntöön on vapaaehtoista ja tapahtuu nimettömästi. Alla olevasta linkistä pääset lukemaan tietosuojailmoituksen:

https://hameenamk-my.sharepoint.com/:w/g/personal/melek20100_student_hamk_fi/EUJdMwDU-BdFROVP-ajJdsBvFIRjN_Hm5f_4UjD-wahGg?e=ZzleWm

Vastauksista ei voi päätellä henkilöllisyyttäsi sekä vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Tutkimusaineisto kerätään kirjoitelmuotoisesti vain tätä opinnäytetyötä varten ja hävitetään vuoden jälkeen siitä, kun opinnäytetyömme on julkaistu.

Vastaamalla tähän kirjoitelmapyyntöön olet lukenut tietosuojailmoituksen sekä annat suostumuksesi kirjoitelman käytölle edellä mainitulla tavalla.

Pyydämme ottamaan yhteyttä, mikäli sinulla on jotain kysyttävää liittyen kyselylomakkeeseen tai opinnäytetyöhön.

Vastauksestasi etukäteen kiittäen,
Heidi Kirppu heidi.kirppu@student.hamk.fi
Melek Khorshid melek.khorshid@student.hamk.fi

Tallenna ja jatka myöhemmin

1. Annan suostumukseni kyselyyn osallistumiseen. *

- Kyllä
 En

Tallenna ja jatka myöhemmin

Tallenna ja jatka myöhemmin

1. Annan suostumukseni kyselyyn osallistumiseen. *

- Kyllä
 En

Tallenna ja jatka myöhemmin

2. Miten väliinpuotoaminen näkyy mielestäsi 18–30-vuotiaan väliinpuotoajan arjessa? *

Tallenna ja jatka myöhemmin

3. Miten 18–30-vuotias väliinpuutonut asiakas vaikuttaa muihin asiakkaisiin? *

Tallenna ja jatka myöhemmin

4. Vaikuttaako 18–30-vuotias väliinpuotoaja työympäristösi, työntekijöihin ja työhyvinvointiin työpaikallasi? Jos vaikuttaa, niin miten? *

Tallenna ja jatka myöhemmin

5. Perustele toimiko verkostojen välinen yhteistyö 18–30-vuotiaan väliinpuutonneen asiakkaan kanssa. *

Tallenna ja jatka myöhemmin

Lähetä